

Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΜΗΝΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΡΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΜΟΝΟΝ ΕΤΗΣΙΑ ΛΙΡ. ΟΘΩΜ. ΔΥΟ (2)**ΠΟΙΜΝΗ ΚΑΙ ΠΟΙΜΗΝ(*)**

Οὐδὲ εἶναι ξένα πρὸς ἀλλήλας αἱ δύο αὐταὶ ἐννοιαὶ λεγόμεναι ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς τε ποιμένος καὶ ὡς ἀρνίου ἢ ἄμνοθ, ἀλλὰ καὶ μάλιστα σχετικαί, ἐπειδὴ ἢν ἔχει ιδιότητα ὡς τε κατ' ἐξοχὴν καλὸς ποιμὴν καὶ ὡς κύριος τῆς ποιμνῆς αὐτοῦ, τὴν ιδιότητα ταύτην δὲν ἔχει ἄλλως εἰμὴ ὡς θεὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὡς προσενεγκὼν ἑαυτὸν θυσίαν ἄμωμον ὑπὲρ τῶν πολλῶν καὶ ὡς ἄμνος πασχάλιος λαβὼν ἐφ' ἑαυτὸν τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου καθόλου καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ἰδίᾳ, πρὸς δικαίωσιν αὐτῶν καὶ σωτηρίαν, πρὸς ὃν ἀκριβῶς σκοπὸν ἀφορᾷ καὶ ἐνεργεῖ ὡς τε ποιμὴν τοῦ ἰδίου ποιμνίου καὶ ὡς κεφαλὴ τοῦ ἰδίου σώματος, τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας.

Αὐτὸ ὅμως τοῦτο, τὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου ποιμνίου ποιμαντορίαν αὐτοῦ ἥσκησεν ὁ Κύριος ἀμέσως μόνον πρὸ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, (Λουκᾶ 12, 32. Ματ. 26, 31), ὕστερον δὲ ἀσκεῖ ἐμμέσως δι' ὧν ἐπὶ τούτῳ ἐγκατέστησεν ὑπουργῶν αὐτοῦ ἢ ὀργάνων, πρῶτον διὰ τῶν θείων Ἀποστόλων καὶ ἔπειτα δι' ὧν οὗτοι διώρισαν καὶ ἐφεξῆς κατὰ τὴν ἀπ' αὐτῶν διαδοχὴν τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι ἐχειρίζονται τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν ἐποπτείαν

καὶ κυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν φερωνύμως οὕτω καλουμένων ἐπισκόπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν προσβυτέρων, ὡς τόσων ποιμνίων τῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Οὕτω προσ-αγορεύει αὐτοὺς ὁ μέγας τῶν Ἐθνῶν Ἀπόστολος ὅτε, κατὰ τὸν τελευταῖον αὐτοῦ εἰς Παλαιστίνην καὶ Ἱερουσαλήμ πλοῦν, σπεύδων καὶ μὴ ἐπιθυμῶν χρονοτριβῆσαι ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἐφεσον τόποις, ἔκρινε καλὸν νὰ μὴ ἀναβῆ αὐτὸς ἐκεῖσε, ἀλλὰ νὰ προσκαλέσῃ εἰς Μίλητον τοὺς προσβυτέρους τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησίας, καὶ ὅτε ἦλθον, ἀπέτεινε πρὸς αὐτοὺς ὡς ἀποχαιρετιστήριον τὴν ἐν ταῖς Πράξεσι περιση-θεῖσαν ἡμῖν μικρὰν μὲν ἀλλὰ θαυμασίαν ἐκείνην προσφώνη-σιν, ἐν ᾗ τοῦτο μὲν ἀνατρέχων εἰς ὅσα καὶ ὅπως καὶ ὑφ' οὗς κινδύνους ἐπὶ τριετίαν ἐργάσθη παρ' αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ Εὐαγ-γελίου ἐν πάσῃ ἀφιλοκερδείᾳ καὶ ἀυταπαρνησίᾳ, τοῦτο δὲ φε-ρόμενος τῇ διανοίᾳ πρὸς τὸ μέλλον καὶ ἐν Πνεύματι θείῳ προβλέπων τοὺς ἐσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐπικειμένους ταῖς ἐκεῖ Ἐκκλησίαις κινδύνους ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν προϊσταμένων αὐτῶν πᾶσαν προσοχὴν καὶ ἐπαγρύπνησιν πρὸς ἀλώβητον διαφύ-λαξιν τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτοῖς ἱερᾶς παρακαταθήκης. « Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἐφεσον μετεκαλέσατο τοὺς προσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας· ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· « Ὑμεῖς ἐπίστασθε, ἀπὸ πρώτης ἡμέ-ρας ἀφ' ἧς ἐπέδην εἰς τὴν Ἀσίαν πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων, ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ τε καὶ κατ' οἴκου, διαμαρτυρούμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν καὶ πί-στιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι σέκέτι ὀψοσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διήλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ

Διὸ μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ. Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμά τὸ Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν (ἀναχώρησίν) μου λύκοι βαρεῖς εἰς ἡμᾶς μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. Καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὁπίσω αὐτῶν. Διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νοσητῶν ἕνα ἕκαστον» (20, 17 κ. ἐξ.) Ὅτι δὲ ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων γραμμῶν συνάγεται, ὅτι πρὸς τῷ ἀποστόλῳ τοῦ Χριστοῦ ἦτο καὶ ποιμὴν τοῦ Ἐκκλησιῶν ἄριστος, τοῦτο μαρτυροῦσι καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, ἀπλῆ δὲ ἀνακεφαλαίωσις τῆς ποιμαντικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας εἶναι αἱ ὀλίγαι ἐκεῖναι λέξεις τῆς δευτέρας πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς αὐτοῦ « χωρὶς δὲ τῶν παρεκτός, ἢ ἐπιστάσεις μου ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἴσθην ὡς; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι» (11, 28—24) Καίτοι δὲ κατὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ χαρα-κτηρισθῶσιν ὡς ποιμαντικαί, ὅμως ἐπεκράτησε νὰ φέρωσι τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον τρεῖς ἐξ αὐτῶν, ἢ πρὸς Τίτον καὶ αἱ δύο πρὸς Τιμόθεον, ὡς ὑφ' ἡμῶν τὰ προσήκον-

1. Ἰκενὲ καὶ προσηφάτως ἐπὶ ἐγκρίτησιν πρὸς ἔξαρσιν καὶ τῆς ποιμαντι-κῆς δράσεως καὶ σοφίης τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου. Εἶναι ἀξιοκρίνωστα ὅσα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἔγραψαν ἄλλοι τε ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ περὶ Ἱεροσύνης (ἢ Ἀπολογητικῆ) περὶ τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν κτλ. λόγῳ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τὰ ἐν κεφ. 540. Ἐπὶ δὲ τῆς διδασκαλίας φιλόσοτον; τὸ δὲ ποιικίλον τῆς θεραπείας; ἢ φιλοφροσύνη δέ; τὸ δὲ αὐστηρὸν πάλιν; κτλ.

τα εἰς τὴν θεοφιλή διοίκησιν καὶ τὴν ψυχωφελῆ φρονίδα καὶ ἐπιμέλειαν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιστασίαν αὐτῶν καὶ πρόνοιαν ἐμπλειστευμένων Ἐκκλησιῶν καὶ ποιμνίων τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ αὐτὸς χαρακτηρισμὸς μᾶλλον ἢ ἥκτον ἀρμόζει βεβαίως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς ὃς κατέλιπον ἡμῖν ἐπιστολάς, τὰς λεγομένας καθολικάς, ὁ δὲ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων, ὅπως παρακαλεῖ τοὺς πρεσβυτέρους ὡς συμπρεσβύτερος καὶ προτρέπει αὐτοὺς νὰ «ποιμαίνωσι τὸ παρ' αὐτοῖς ποιμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἔκουσίως, μὴδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως, μὴδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κληρῶν, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου» ἐπὶ τῇ βεβαίᾳ ἐλπίδι ὅτι «φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομιθῶνται τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον» (1 Περ. 5, 1—4), οὕτω καὶ αὐτὸς ἐχαρακτήρισθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιποίμενος αὐτοῦ ὡς ποιμὴν τῶν προβάτων αὐτοῦ καὶ ἀρνίων, ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου πρὸς θεραπείαν καὶ ἐπανόρθωσιν τῆς τριττῆς αὐτοῦ ἀρνήσεως τρεῖς ἀλλεπαλλήλως ἐρωτηθεὶς ὑπ' ἐκείνου τρεῖς διεβεβαίωσεν αὐτὸν περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης αὐτοῦ καὶ ἀφοσιώσεως, ἄνευ ὅμως τῆς προσθήκης πλεῖον τῶν ἄλλων, διδαχθεὶς ἐκ τοῦ παθήματος καὶ μὴ ὑποτιμῶν τοὺς ἄλλους, ὅπως εἶχε διαβεβαιώσει πρὸ τῆς ἀρνήσεως: «καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθῆσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ» (Ματθ. 14, 29. Ματθ. 26, 33). «Λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; Λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ· βόσκει τὰ ἀρνία μου. Λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον· Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; Λέγει αὐτῷ· ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ· ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον· Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, φιλεῖς με, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Κύριε, σὺ πάντα οἶ-

δας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· βόσκει τὰ πρόβατά μου» (Ἰωαν. 21, 15—17).

Ἡ Ἐκκλησία, παραλαβοῦσα τὸ εἰκονιζόμενον, τὴν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς παραδοθεῖσαν καὶ παντὶ κοινωνικῷ ὀργανισμῷ ἀπαραίτητον διάκρισιν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, τῶν μὲν ὡς προϊσταμένων καὶ ὀδηγούντων, τῶν δὲ ὡς ὑποκειμένων τῇ προστασίᾳ καὶ χειραγωγίᾳ, παρέλαβε καὶ τὴν εἰκόνα τὴν οὕτω τρανῶς καὶ ἐπιχαρίτως τὴν σχέσιν ταύτην διεκτυποῦσαν, καὶ οὐ μόνον ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία προσφκειώσατο αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ τέχνη εὗρεν αὐτὴν πρόσφορον εἰς παραστάσεις ἐπαγωγούς ἔμα καὶ ἐποικοδομητικούς. Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡδὴ αἰῶνος ἀρξάμενη (Κλήμ. Ρώμ. 1 Κοριν. 2 49, 54), ποιεῖται ὁμηγεραὶ δαψιλέστεραν χρῆσιν αὐτῆς, τῶν ἄλλων καθιερωμένων ὀνομάτων ἱερέως ἢ λειτουργοῦ (minister) καὶ τῶν ὁμοίων προκρίνουσα πολ- λάκις τὸ τοῦ ποιμένου καὶ ὅλα βιβλία ἢ ἐπιστολάς ἐπιγράφουσα τῷ ὀνόματι τούτῳ. Τὸ ἀρχαιότερον τῶν οὕτως ἐπιγραφόμενων συγγραμμάτων εἶναι ὁ λεγόμενος Ποιμὴν τοῦ Ἐρμᾶ, ἐκ τῶν πρώτων προϊόντων τῆς ἐκκλ. φιλολογίας, ἐκ τῶν μέσων τῆς δευτέρας ἐκατονταετηρίδος, ἐὰν μὴ καὶ ἐκ τοῦ πρώτου αἰῶνος λήγοντος, καίτοι ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον ἰδίως μέρος αὐτοῦ, τὸ περιλαμβάνον τὰ ἐπιτάγματα (mandata) τὰ διδόμενα ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἐμφανισθέντος τῷ Ἐρμᾷ ἐν μορφῇ ποιμένου. Ἐκ τῶν ἔπειτα ὑπὸ τοιαύτην ἐπιγραφὴν γνωριμώτερον εἶναι ὁ Περὶ Ποιμένων (10ος) λόγος Ἰακώβου τοῦ Νισέβως (+ 350), τὸ τοῦ ἱεροῦ Λύγουστίνου (+ 430) de pastoribus καὶ de ovibus, καὶ Γρηγορίου Πάπα Ρώμης τοῦ λεγομένου Διαλόγου (+ 604) Liber regulæ (pastoralis). Πολυαριθμότερα εἶναι τὰ ἐν εἰδῇ ἐπιστολῶν ἢ ὀδηγιῶν ὑπὸ ὁμοίαν ἐπιγραφὴν ἐκάστοτε ἐκδοθέντα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐκδιδόμενα, εἴτε ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐκκλη-

σιαστικῶν ὀρχῶν εἴτε ὑποσημαινόντων κληρικῶν ἢ θεολόγων. Ἄλλὰ καὶ ἡ χριστιανικὴ τέχνη κατ' οὐδὲν ὑπελείφθη τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας περὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ὁραίας εἰκόνας, μία δὲ τῶν ἐκφραστικωτέρων καὶ ἄμα προσφιλεστέρων καὶ συμπαθητικωτέρων συμβολικῶν παραστάσεων τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἦτο ἡ τοῦ Κυρίου αὐτοῦ ὑπὸ μορφῆν νεαροῦ ποιμένος ἐν στολῇ καὶ ἀπαρτίᾳ ποιμενικῇ (μετὰ θάβδου, αὐλοῦ ἢ σφύγγου καὶ πύρας), ἔχοντος περὶ ἑαυτὸν πρόβατα καὶ φέροντος ἐπ' ὤμων ἄρνιον, πρὸς συμβολισμὸν τῆς κυριακῆς ρήσεως, ὅτι «ἦλθε ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός». (Λουκ. 19, 10).

Ἡ αὐτὴ συμβολικὴ παράστασις ὑπὸ τινα ἔννοιαν εἶναι ἐφαρμοσίμος καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν καὶ τὴν διοικητικὴν αὐτῆς ὀργάνωσιν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία μεθ' ὧν ἔχει καὶ διαθέτει ὀργάνων καὶ μέσων συνῆστι καὶ ὑφίσταται ἐπὶ τούτῳ, ἵνα ζητήσῃ καὶ σώσῃ τὸν ἀμαρτωλόν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τε ἐπίσκοποι καὶ ὡς πρεσβύτεροι, εἶναι τὰ κύριώτατα διοικητικὰ ὄργανα αὐτῆς, διὰ τοῦτο ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν σκοπὸς καὶ οὐσιώδης χαρακτήρ τοῦ ὑπουργήματος τοῦ πνευματικοῦ ποιμένος ἐξήρθη ἑκπαλαί αὐτὸ τοῦτο, ἡ φροντίς καὶ ἐπιμέλεια περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν, καὶ ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ ἀποστολικὸν καὶ ἱεραποστολικὸν ὑπουργημα, τὸ ἐπιδιώκον τὴν εἰς τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ συναγωγὴν τῶν ἐκτὸς αὐτῆς θρησκευτικῶς τε καὶ ἠθικῶς πλανωμένων, ἢ μέριμνα περὶ τῆς πνευματικῆς εὐεξίας καὶ σωτηρίας τῶν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ἐπαναφορὰ τῶν ὀλιγοδύναμων ἀποπλανηθέντων καὶ ἐκπεσόντων ἐκ τῆς κοινωκίας μετ' αὐτῆς, ἢ ἀνόρθωσις τῶν πεπτωκότων, ἢ στερέωσις τῶν σαλευομένων καὶ κλονιζομένων, ἢ ἐνίσχυσις τῶν ἀδυνάτων ἢ θεραπεία καὶ ἢ ἀνάρθωσις τῶν νοσούντων, ἢ προφύλαξις καὶ διαφύλαξις τῶν ὑγιαίνοντων, καὶ ἢ ἐπὶ τὰ κρείττω ἐπίδοσις καὶ αὐξήσις τῶν πάντων.

Τὰ αὐτὰ βεβαίως ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσι καὶ ἄλλα καθήκοντα, εἴτε διοικήσεως εἴτε διδασκαλίας εἴτε ἱεροτελεστιῶν καὶ ἱεροπραξιῶν εἴτε προστασίας καὶ ἐπιμελείας τῶν τῆς θείας λατρείας· πλὴν ταῦτα παρ' ἧν ἔχουσιν ἄλλως δέξιαν καὶ σπουδαιότητα, δὲν συνιστῶσι τὸν κύριον σκοπόν, ἀλλ' εἶναι ὡς τόσα μέσα, δεδομένα μὲν ἀνωθεν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἰδίαν αὐτῆς ἠθικὴν τε καὶ θρησκευτικὴν εὐεξίαν καθ' ὅλου τε καὶ ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτῆς, διατιθέμενα δὲ καὶ χρησιμοποιούμενα ὑπ' αὐτῆς δι' ὧν ἔχει λαβοῦσα ἐπὶ τούτῳ ὀργάνων αὐτῆς, πρὸς κατόρθωσιν τοῦ κυρίου ἐκείνου σκοποῦ, τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν. Ἄλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐξασκήσεως ἀμφοτέρων τῶν καθηκόντων δὲν εἶναι ὁ αὐτός. Ἐνῶ τὰ ἄλλα καθήκοντα τοῦ ὑπουργήματος αὐτῶν ἀσκοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι ἐπὶ τὸ ἐπισημότερον καὶ συμμορφούμενοι πρὸς τοὺς καθιερωμένους τύπους καὶ κανόνας, καθ' ὁμοιότητα τῶν νομοθετικῶν, ἐκτελεστικῶν, δικαστικῶν, διοικητικῶν, οἰκονομικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν τοιούτων ὀργάνων τῆς πολιτείας, οἱ αὐτοὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἰδίου ποιμαντικοῦ αὐτῶν καθήκοντος εἶναι μᾶλλον ἐλεύθεροι περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν καὶ ἥττον ἐπίσημοι, ὡς τινες παιδαγωγοὶ ἢ ἰατροὶ τῶν ψυχῶν ἢ πατέρες ἢ ἀδελφοὶ πρεσβύτεροι ἢ οἰκεῖοι καὶ φίλοι οἰκογενειακοί, ἐλαττήριον ἔχοντες οὐχὶ τὴν τυπικὴν ἐπιτέλεσιν ὀρισμένων τινῶν καθηκόντων τῆς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ τὴν ἱερότητα τοῦ ἔργου καὶ τὸ φιλάνθρωπον καὶ ἐνδιαφέρον ἀμέσως μὲν ὑπὲρ τῆς εὐεξίας καὶ σωτηρίας τῶν πνευματικῶν αὐτῶν τροφίμων ἢ πελατῶν ἢ τέκνων ἢ ἀδελφῶν ἢ οἰκείων καὶ φίλων, ἐμμέσως δὲ ὑπὲρ τῆς εὐεξίας καὶ εὐσταθείας τῆς ὅλης κοινότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς τοιαύτην δὲ καὶ ἐπὶ τὸ προσωπικώτερον ἐκλαμβάνων τὴν ἑαυτοῦ σχέσιν πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐνδιαφέρεται βεβαίως ὁ πνευματικὸς ποιμὴν καὶ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ κατὰ κόσμον εὐεξίας ἢ καχεξίας τοῦ ἰδίου ποιμνίου καὶ πράττει πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῷ πρὸς ἀνακούφισιν

τῶν κατὰ κόσμον θλίψεων καὶ στέρησεων καὶ παθημάτων καὶ δοκιμασιῶν καὶ συμφορῶν αὐτοῦ· πλὴν πράττει καὶ ταῦτα ἐν σχέσει καὶ συναφείᾳ πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πνευματικὴν κλήσιν καὶ ἀποστολὴν καὶ πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν περὶ τῆς ἐν Χριστῷ πνευματικῆς εὐεξίας καὶ σωτηρίας τῶν ἐμπεισιζυμένων αὐτῷ λογικῶν προβάτων, διὰ τὸ ἀλληλένδετον τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν. Εἰς τοῦτο δέ, εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους τούτους χαρακτῆρας τοῦ ἰδίου ποιμαντικοῦ ὑπουργήματος ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς καὶ σύστασιν ἢ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διαμορφωθείσα Ποιμαντικὴ Θεολογία, ἰδιὸν τι μάθημα τοῦ πρακτικοῦ λεγομένου κλάδου τῆς Θεολογίας παρ' ἄλλα μαθήματα τοῦ αὐτοῦ κλάδου (Κανονικὸν Δίκαιον, Λειτουργικὴν, Ὁμιλητικὴν, Κατηχητικὴν), σχετικὰ μὲν πρὸς τὰ αὐτὰ ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας, διατρέβοντα ὅμως περὶ ἄλλα καθήκοντα αὐτῶν.

Οὕτω νοουμένη καὶ μεθοδολογικῶς μόνον ἐξεταζομένη, ἀναντιρρήτως ὀφείλεται ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὡς διατρέβουσα μὲν περὶ ζήτημα ἀκριβῶς καθωρισμένον, παριστώσα δὲ ἐν ὅλῳ συστηματικῶς διηρθρωμένον καὶ ἀναπτυσσόμενον. Κατ' οὐσίαν ὅμως θεωρουμένη εὐρίσκεται ἀρχαία, καὶ οὐ μόνον ὡς πράξις, ἀλλὰ καὶ ὡς θεωρία, καθὰ γίνεται δῆλον ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἢ ὑπὸ ἄλλα συνώνυμα ὀνόματα περιελθόντων πονημάτων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἀνατολικῆς τε καὶ δυτικῆς. Ὁφείλεται δὲ τοῦτο πρῶτιστά μὲν εἰς αὐτὴν τὴν ἱερότητα καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν βίον σπουδαιότητα τοῦ ποιμαντικοῦ ἢ ἱερατικοῦ ὑπουργήματος, ἔπειτα δὲ καὶ οὐχ ἥττον εἰς τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποιότητα ἐκείνων, οἵτινες καὶ τῶν μετρίων ὑπάρχοντες μετριώτεροι καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀνάξιοι ὄντες πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς εὐθύναις τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας, πρὸς μόνον δὲ τὰ ὠφελήματα αὐτῆς καὶ τὰς τιμὰς ἀποβλέποντες πάντα ἐμνηχανῶντο πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς, ὅπως

ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ὀλίγους ἐκείνους, οἵτινες, ἀπὸ τε τῆς μορφώσεως καὶ ἀπὸ τοῦ ἤθους καίπερ ἀσφαλῆ ἔχοντες καὶ παρέχοντες ἐχέγγυα εὐδοκίμησεως ἐν τῇ ἱερᾷ κλήσει, ὅμως πρὸς τὸ ἕψος καὶ πρὸς τὰς εὐθύναις αὐτῆς ἀφορῶντες δεῖν τινὶ ἱερῷ καὶ ἠρόδῳ συναίχοντο πρὸς ἀνάληψιν αὐτῆς. Γνώριμα τὰ παραδείγματα δύο μεγάλων ἱεραρχῶν τῶν τότε χρόνων, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, ἀμφοτέρων γραψάντων καὶ ἰδίους περὶ τούτου λόγους. Ὁ πρῶτος μάλιστα, καὶ ἀφοῦ διὰ τινὶ ἠθικῇ ὑλατικῶν ἐδέχθη τὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονίαν, τόσον ἐδειλία πρὸς ἐξάσκησιν τῶν καθηκόντων τῆς ἱεροσύνης, ὥστε ἐκρινε καλὸν νὰ φύγῃ εἰς Πόντον πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Βασίλειον, ἵνα συνεχίσῃ ὄν διήγῃ μετ' αὐτοῦ μοναχικὸν βίον. Καὶ ἐπανῆλθε μὲν ἕστερον πρὸς ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων τῆς ἱερᾶς κλήσεως, ὅχι ὅμως καὶ ἀνευ θεοῦ, ἐν δὲ τῷ ἐπὶ τούτῳ συνταχθέντι Ἀπολογητικῷ (τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἕνεκεν καὶ αὐθις ἐπανόδου ἐκεῖθεν), τῷ ἄλλως γνωστῷ λόγῳ αὐτοῦ περὶ ἱεροσύνης, ὡς μίαν τῶν αἰτιῶν τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἀριθμῆται καὶ ἦν ἠσθάνετο αἰσχύνῃν διὰ τοὺς ἐλαφρὰ τῇ καρδίᾳ προστρέχοντες πρὸς αὐτὴν· «ἠσχύνθη, λέγει, ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὅσοι μὴδὲν τῶν πολλῶν ὄντες βελτίους· μέγα μὲν οὖν εἶ καὶ μὴ πολλῶν χεῖρους· ἀνίπτους χερσίν, ὃ δὲ λέγεται, καὶ ἀμύτοις ψυχαῖς τοῖς ἀγιωτάτοις ἑαυτοὺς ἐπεισάγουσι, καὶ πρὶν ἀξιοὶ γενέσθαι προσιέναι τοῖς ἱεροῖς, μεταποιεῖνται τοῦ δήματος, θλίβονται τε καὶ ὀθοῦνται περὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῆς τύπον (ὑπόδειγμα), ἀλλ' ἀφορμὴν βίου τὴν τάξιν ταύτην εἶναι νομίζοντες, οὐδὲ λειτουργίαν ὑπεύθυνον, ἀλλ' ἀρχὴν ἀνεξέταστον. Καὶ εἰσὶ σχεδὸν τι πλείους κατ' ἀριθμὸν ἢ ὀπόσων ἄρχουσι· δαίλαιοι τῆς εὐσεβείας καὶ ἀθλοὶ τῆς λαμπρότητος! Ὅσπερ ἔμοι γε δοκοῦσι προδόντες τοῦ χρόνου καὶ τοῦ κακοῦ μὴδὲν ἔχειν λοιπὸν ὧν ἀρξοῦσι, πάντων διδασκόντων, ἀντὶ τοῦ

διδασκούς είναι Θεού, ὡς φησιν ἡ ἐπαγγελία Οὐδὲν γὰρ οὕτω πολὺ κατ' οὐδένα καιρὸν οὐτ' ἔστιν οὐτ' ἐγένετο ὡς νῦν Χριστιανοῖς τὰ τοιαῦτα καὶ ὄνειδα καὶ ἀμαρτήματα ὧν εἰ καὶ στήσαι τὴν φορὰν κρεῖσσον ἢ καθ' ἡμᾶς, τό γε μισεῖν καὶ αἰσχύνεσθαι μέρος εὐσεβείας οὐ τὸ μικρότατον (κεφ. Η.)¹).

Ὡς ἕτερον καὶ οὐχ ἥττον σπουδαῖον λόγον τῆς δειλίας αὐτοῦ καὶ φυγῆς ἀναφέρει αὐτὸ τὸ ὕψος καὶ αὐτοῦς τοὺς κινδύνους τοῦ ποιμαντικοῦ ὑπουργήματος, τοῦ ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐπιστατεῖν καὶ λογικὰ πρόβατα ποιμαίνειν, οὐδὲ ὑπάρχει τις, λέγει, σύγκρισις μεταξύ τούτου καὶ τοῦ δόσκειν ἀλογα ζῶα· «Οὐκ ὄμην ἴσον εἶναι οὐδὲ νῦν οἶομαι ποιμνὴς ἀρχεῖν ἢ βουκόλιου, καὶ ἀνθρώπων ἐπιστατεῖν ψυχαῖς. Ἐκεῖ μὲν ἐφαρκεῖν ὃ τι παχύτατον καὶ πύοτατον ἀποδείξει τὸ βουκόλιον ἢ τὸ ποιμνιον· καὶ πρὸς τοῦτο ὄρων ὃ τε βουκόλος καὶ ὁ ποιμὴν τῶν τε χωρίων ἐπισκέπτεται τὰ ἐνυδρα καὶ ἐπινομα, εἰσελάσει τε καὶ ἐξελάσει ἀπὸ τε νομῶν καὶ ἐπὶ νομάς, ἀναπαύσει τε καὶ ἀποκινήσει καὶ ἀνακαλέσει, ὀλίγα μὲν τῆ βρακτηρία, τὰ πολλὰ δὲ τῆ σύριγγι. Ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔργον εἶναι τῷ ποιμένι ἢ τῷ βουκόλῳ πλὴν ὅσον δραχέα προσπολεμῆσαι τοῖς λύκοις καὶ πού τι καὶ ἀρρωστοῦν ἐπισκέψασθαι· τὰ πολλὰ δὲ αὐτῷ μελήσει δρυὶς καὶ σκιά καὶ δόνακες, καὶ ἐν καλῷ τῆς πόης κατακλιθῆναι, καὶ παρὰ ψυχρὸν ὕδωρ, καὶ ὑπὸ ταῖς αἵραις σχεδιάσαι σιβάδα, καὶ πού τι καὶ ἐρωτικὸν ἔσαι μετὰ τοῦ κισσουδίου καὶ προσλαλήσαι τοῖς βουσίην ἢ τῆ ποιμνῆ, καὶ τούτων αὐτῶν θοινήσασθαι ἢ ἀποδόσθαι τὸ πύοτατον. Ἀρετῆς δὲ οὐδεὶς πω ποιμνίων ἢ βουκολίων

1. Σοφιστώτερα εἶναι ἢ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ἐπεσὶ (17) περιχομένη εἰκὼν τῆς συστάσεως καὶ καταστάσεως τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἐπισκόπων.

ἐφθρόντισεν. Τίς γὰρ καὶ ἀρετὰ τούτων; ἢ τίς τὸ ἐκείνοις καλὸν πρὸ τῆς οικείας ἡδονῆς ἐσκέψατο (κεφ. Θ').

Ὁμοίους λόγους ὑπὸ ὁμοίας δειλίας συνεχόμενος ἀντέτεινεν ἕτερον καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ εἰς ἐπίσκοπον Σασίμων. Καὶ ἀναγκάσθη μὲν νὰ ὑποχωρήσῃ τῆ ἀξιώσει τοῦ τε γέροντος πατρὸς καὶ τοῦ φίλου Βασιλείου, πλὴν ὁ λόγος ὁ ἐνώπιον αὐτῶν τε καὶ ἄλλων ἄμα τῆ ἐκλογῆ (372) ἐκφωνηθεῖς, ἀπολογητικὸν ἐπίσης ἔχων χαρακτῆρα, ὅπως καὶ ὁ πρῶτος, ἀπορρεῖ ἐκ ψυχῆς μᾶλλον συγκεκινημένης, καὶ ἐν τῇ περιλήψει τῶν ποιμαντικῶν καθηκόντων ἀμάλῃται νὰ συνδυάσῃ τὴν πνοὴν καὶ ζωὴν τῆς ἐνθέου Σιών μετὰ τῆς ἐμμελείας καὶ χάριτος τῆς ἐμμούσου Ἀττικῆς. Εἶναι θαυμάσια ὅσα ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀριστοτέχνην τῆς ποιμαντορίας, τὸν Μέγαν Ἱεράρχην τῆς Καππαδοκίας Βασίλειον, λέγει. Πλὴν ἡγοῦ, καὶ κατευοδοῦ καὶ θασίλευε, καὶ ποιμαίνε ἡμᾶς ποιμαίνοντας. Ὡς ἔτοιμοι γε ἡμεῖς ἔπεσθαι καὶ ὑπὸ τῆς οἷς ποιμαντικῆς ψυχῆς ἀγεσθαι τῆς ὑψηλῆς καὶ ἐνθέου . . . Δίδαξον τὴν σὴν ἀγάπην περὶ τὰ ποιμνία, τὸ σὸν ἐπιμελὲς τε ὁμοῦ καὶ εὐσύνετον, τὴν ἐπιστασίαν, τὰς ἀγρυπνίας, τὴν τῶν σῶν σαρκῶν ὑποχώρησιν, ἣν τῷ πνεύματι ὑπεχώρησαν, τὸ τοῦ σοῦ χρώματος ἀνθος τῆ ποιμνῆ κάμνοντος, τὸ ἐν πραύτητι σύντονον, τὸ ἐν τῷ πρακτικῷ γαληνόν τε καὶ ἡμερον, πρᾶγμα οὐκ ἐν πολλοῖς εὐρισκόμενον, οὐδὲ πολλὰ ἔχον τὰ παραδείγματα, ταῦς ὑπὲρ τῆς ποιμνῆς πολέμους, τὰς νίκας ἃς ἐν Χριστῷ σὺ νενίκηκας. Εἶπέ τίσι τῶν νομῶν προσακτέον, ἐπὶ ποίας πηγῆς ἴτιον καὶ τίνας φευκτέον ἢ νομάς ἢ νάματα· τίνας ποιμαντέον τῆ βρακτηρία, τίνας τῆ σύριγγι· πότε ἀκτέον ἐπὶ νομάς καὶ πότε ἀνακλήτεον ἀπὸ νομῶν· πῶς πολεμητέον τοῖς λύκοις, καὶ πῶς τοῖς ποιμῆσιν οὐ πολεμητέον, καὶ μάλιστα ἐν τῷ νῦν καιρῷ, ὅτε ποιμῆτες ἠφθρονεύσαντο καὶ διέσπειραν τὰ πρόβατα τῆς νομῆς, ἵνα τοῖς ἀγιωτάτοις προφήταις τὰ

αὐτὰ συνοδύρωμαι. Πῶς τὸ ἀσθενὲς ἐνισχύσω καὶ τὸ πεπτώ-
 κὸς ἀναστήσω καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέψω καὶ τὸ ἀπο-
 λωλὸς ἐκζητήσω καὶ φυλάξω τὸ ἰσχυρόν; Πῶς ταῦτα καὶ
 μάθω καὶ φυλάξω κατὰ τὸν ὀρθὸν τῆς ποιμαντικῆς λόγον
 καὶ τὸν ὑμέτερον, ἀλλὰ μὴ γένωμαι κακὸς ποιμὴν τὸ γάλα
 κατεσθίων καὶ τὰ ἔρια περιβαλλόμενος καὶ τὰ παχύτερα
 κατασφάζων ἢ ἀπεμπολῶν καὶ τὰ ἄλλα παρὲς τοῖς θηρίοις
 καὶ τοῖς κρημνοῖς, ποιμαίνων ἑμαυτὸν, οὐ τὰ πρόβατα, ὅπερ
 ὠνειδίζοντο οἱ πάλαι προεστῶτες τοῦ Ἰσραήλ. Ταῦτα διδά-
 σκοιτέ με καὶ τούτοις στηρίζετε τοῖς λόγοις καὶ μετὰ τού-
 των ποιμαίνετε καὶ συμποιμαίνετε τῶν παραγγελμάτων,
 καὶ σφίζετε ὡς περ τῆ διδασκαλίᾳ, οὕτω καὶ ταῖς εὐχαῖς,
 ἐμὲ τε καὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο ποιμνιον εἰς ἀσφάλειαν ἐμοί, εἰς
 καύχημα ὑμῖν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιφανείας καὶ ἀποκαλύψεως τοῦ
 μεγάλου Θεοῦ καὶ ἀρχιποιέμενος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 (κεφ. 5—6) (').

1. Λαμπρὰν εἰκόνα τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ θιασπελοῦ Ἱεράρχου
 ἔχει ὁ βουλόμενος ἐν τῇ εἰκόνῃ περὶ αὐτοῦ μελέτη τοῦ Μητροπολίτου
 Νικαίας κ. Βασιλείου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ

ΕΤΗ

ΘΕΟΓΟΝΙΑΣ—ΟΛΥΜΠΙΑΔΩΝ—ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΩΝ

Ἐπιτραπήτω χάριν μείζονος διαδόσεως ἵνα ἐπιστήσω
 τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Νέου Ποιμένου εἰς τινα
 περὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Χρονολογικοῦ Συστήματος κατὰ
 τοῦ Μεσαίωνα καὶ τοὺς Κάτω Χρόνους σύγχυσιν καὶ ὁ-
 μοίαν τοιαύτην περὶ τῶν Ἰνδικτιώνων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν
 μετατροπὴν τῶν μηνῶν καὶ ἐτῶν ἀμφοτέρων εἰς ἔτη τοῦ
 καθ' ἡμᾶς ἐν χρήσει Ἡμερολογίου, ἦτοι εἰς ἔτη σωτή-
 ρια. Σωτήρια δὲ (*anno salutis*) καλοῦνται τὰ ἀπὸ τῆς τοῦ
 Χριστοῦ Γεννήσεως ἔτη, καθ' ἃ ὡς πρῶτον μῆνα τοῦ
 πολιτικοῦ ἔτους παραδεχόμεθα τὸν Ἰανουάριον, διότι,
 γνωστὸν βεβαίως, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία μετεχειρίζετο
 καὶ τὴν ἀπὸ Κτίσεως Κόσμου (=Κ. Κ) χρονολογίαν. Τὸ
 ἔτος δὲ τῆς Κ. τοῦ Κ. συνέπιπτε κατὰ τὰ ἐν ΚΠόλει παρα-
 δοθέντα καὶ δεκτὰ γενόμενα πρὸς τὸ 5508 π. Χριστοῦ,
 πρώτη δὲ ἡμέρα τοῦ ἔτους ἦτο ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου.

Τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου εορτάζει καὶ ἡ Μήτηρ Ἐκ-
 κλησία καὶ δι' ἰδίας ἀκόμη τελετῆς ὡς ἑναρξιν Ἐκκλησιαστ.
 ἔτους, μάλιστα ἡμεῖς οἱ ἐν ΚΠόλει, ὅτε ἐν τῷ Ἐθνικῷ
 Κέντρῳ τελεῖται ἡ λαμπρὰ ἐκείνη σύναξις τῶν μητροπο-
 λιτῶν, συνοδικῶν τε καὶ παρεπιδημούντων, καὶ ἡ ἐπιβάλλ-
 ούσα τελετὴ ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Πρά-
 ξεως, ἐφ' ἣ καὶ συγκινητικαὶ εὐχαὶ ἀναγινώσκονται καὶ
 προσφωνήσεις ἀνταλλάσσονται.

Παραλείποντες τὰ περὶ τῶν συστημάτων τούτων, περὶ
 ὧν καὶ ἐν τῇ Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ ἄλλοτε ἐγένετο λόγος πε-
 ριοριζόμεθα εἰς τὰ ἐξῆς σημεῖα, διότι παρατηρήσαμεν ὅτι

βυζαντινολόγοι οὐχί τυχόντες ἡμέτεροί τε καὶ ξένοι μάλιστα ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ ἐφαρμογῇ ὑπέπεσαν εἰς σφάλματα χρονολογικὰ ἀνατρέποντα γεγονότα σσημασμένα ἤδη ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ὑπὸ ὠρισμένην χρονολογίαν καὶ μηνολογίαν, σφάλματα, αἵτινα ἡμεῖς στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν ὀνομάτων τῶν γραψάντων θαρρούντως ἀντιγράφομεν καὶ μεταδίδομεν ἐσφαλμένως εἰς τὰς νεωτέρας γενεάς.

Καὶ λοιπόν :

Α'

Ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ π. χ. τῶν λογίων τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐν ἐπιστολῇ, ἣν κατὰ τύχην λαμβάνομεν, Μαξίμου τοῦ Μαργουίνου πρὸς τὸν πολυκαθῆ Λούκαριν ἀπαντᾷ ἄνευ τινος προσθήκης ἢ διασαφητικῆς παραθέσεως: Ἐνετίηθεν, πυανεψιώνος τετάρτη κατὰ τὸ 1591 ἔτος τὸ σωτήριο. Πῶς ἐξηγητέον; Ὁ μὲν Πυανεψιών ἀντιστοιχεῖ κατὰ μὲν τὸ Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον, ὅπερ ἤρχετο μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς, πρὸς τὸν Ἰούνιον κατὰ δὲ τοὺς μ. Χ. χρόνους πρὸς τὸν Ὀκτώβριον. Ἴνα μὴ μακρηγορῶμεν παρατιθέμεθα ὧδε τοὺς μῆνας τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου καὶ τοὺς ἀντιστοίχους τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς διασάφησιν.

Ἀπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ἐφεξῆς:

Μῆνες Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου	Μῆνες Ἰουλιανοῦ
1 Ἐκατομβαιῶν	= Ἰούλιος
2 Μεταγειτνιῶν	= Αὐγουστος
3 Βοηδρομιῶν	= Σεπτέμβριος
4 Πυανεψιών	= Ὀκτώβριος
5 Μαιμακτηριῶν	= Νοέμβριος
6 Ποσειδεῶν	= Δεκέμβριος

Μῆνες Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου	Μῆνες Ἰουλιανοῦ
7 Γαμηλιῶν	= Ἰανουάριος
8 Ἀνθεστηριῶν	= Φεβρουάριος
9 Ἐλαφηβολιῶν	= Μάρτιος
10 Μουνιχιῶν	= Ἀπρίλιος
11 Θαργηλιῶν	= Μάιος
12 Σκιροφοριῶν(?)	= Ἰούνιος.

Κατὰ τοὺς μέσους ἄνω αἰῶνας, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1—2 μ. Χ. αἰῶνος ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου μετετέθη καὶ ἡ ἀναλογία τοῦ μηνολογίου ἐγένετο ἡ ἐξῆς:

Μῆνες Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου	Μῆνες Ἰουλιανοῦ
Γαμηλιῶν(?)	= Ἰανουάριος
Ἐλαφηβολιῶν	= Φεβρουάριος
Μουνιχιῶν	= Μάρτιος
Θαργηλιῶν	= Ἀπρίλιος
Σκιροφοριῶν	= Μάιος
Ἐκατομβαιῶν	= Ἰούνιος
Μεταγειτνιῶν	= Ἰούλιος
Βοηδρομιῶν	= Αὐγουστος
Μαιμακτηριῶν	= Σεπτέμβριος
Πυανεψιών	= Ὀκτώβριος
Ἀνθεστηριῶν	= Νοέμβριος
Ποσειδεῶν.	= Δεκέμβριος.

1. Ὑπάρχει καὶ δέκατος τρίτος μῆς, ὁ ἐμβόλιμος, ἢ ἐμβολιματός πρὸς ἐξίσωσιν τοῖς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ ἡλιακοῦ καὶ σεληνιακοῦ ἔτους: οὗτος ἦτο ὁ Ποσειδεῶν δεύτερος, ἢ ὕστερος ὁ μετὰ ταῦτα καὶ Ἀθριανῶν (Πρόβλ. C. I. G., III, 1114) ἄλλ' οὗτος ἡμῶν ἀδιέφορος.

2. Κατὰ τὸ ἀνω ὑπόδειγμα τὰ Ἐπιστολάρια τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν Ἐλλήνων κατὰ τὸν προκρεθλόντα αἰῶνα εἰδάσκον ἤδη τὸ πρᾶγμα, ἐν μὴ ἀπατᾷ ἡμεῖς ἢ μνήμη, διότι πρόχειρα τὰ βιβλία δὲν ἔχομεν.

Β΄.

Ἰνδικτιῶν³⁾, καθ' ἣν χρονολογοῦνται συγχρόνως καὶ οἱ ἑλληνικοὶ κώδικες καὶ ἐπιγραφαί, εἶναι κύκλος δεκαπέντε ἐτῶν, ὃν ἕκαστον ἀριθμεῖται κατὰ σειράν πάντοτε ἀπὸ τοῦ πρώτου, δευτέρου μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου, ὅτε μετὰ τὸ τέλος ἄρχεται, νέα σειρά, νέος κύκλος μετρούμενος ἐπίσης ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ εἰσαγωγή τοῦ χρονολογικοῦ τούτου συστήματος ἀνάγεται μὲν εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, μετ' ὅσας ἀντιρρήσεις θέλουσι τινες ἵνα ὑποβάλλωσιν, διατάγματι ὅμως Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἐγενικεύθη ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ τοῦ 393 μ. Χ., ὅτε, νομιζομεν, κατηγορήθη ἡ χρῆσις τῆς κατὰ Ὀλυμπιάδας χρονολογίας, ἥτοι τῆ 1ῃ ἔτει τῆς 293ης Ὀλυμπιάδος.

Πρὸς εὐρεσιν Ἰνδικτιῶνος τινὸς ἀπὸ Χριστοῦ ἔχομεν τὸν ἐξῆς ἀπλούστατον κανόνα:

Προσθέτομεν εἰς τὸ διδόμενον ἔτος τὸν ἀριθμὸν 3 καὶ τὸ ἀθροισμα διαιροῦμεν διὰ τοῦ 15.

Ἐὰν μὲν ἔχωμεν ὑπόλοιπον, ὁ ἀριθμὸς ὁ τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο δεικνύων εἶναι ἡ ζητούμενη Ἰνδικτιῶν, ἐὰν δὲ ἔχωμεν μηδὲν, Ἰνδικτιῶν εἶναι ἡ δεκάτη πέμπτη. Ἐστω τὸ παράδειγμα:

$$\begin{array}{r}
 1918 + 3 = 1921 \quad | \quad 15 \\
 \underline{42} \quad \quad \quad 128 \\
 121 \\
 1
 \end{array}$$

3. Ἰνδικτιῶς ἐκ τοῦ Ἰνδίου ἀλληγοῦ λέγεται καὶ ἐπιπέμματος, ἔσθ' ὑποτίθεται ὅτι ἡ Ἰνδικτιῶν εἶχε σχέσιν τινὰ πρὸς φορολογικὴν περίοδον. Διότι ὑπάρχουσιν ἀμφισβητήσεις καὶ περὶ τούτου.

ἦτοι τὸ 1918 ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν πρώτην Ἰνδικτιῶνα ἢ κυρίως πρὸς τὸ 1ον ἔτος τοῦ 128ου κύκλου Ἰνδικτιῶνων, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν κύκλων τῶν Ἰνδικτιῶνων, αἵτινες παρηλθόν δὲν ἀπαγγέλλεται, δὲν μνημονεύεται, ὡς γίνεται τοῦτο ἐν τῇ κύκλῳ τῶν Ὀλυμπιάδων, ὅτε λέγομεν ἐν παραδείγματι τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 195 Ὀλυμπιάδος, ἥτοι δὲν ἀφήνομεν ἀμνημόνευτον τὸν ἀριθμὸν τοῦ κύκλου τῶν παρελθουσῶν Ὀλυμπιάδων.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἐν τῇ σημείῳ τούτῳ πρέπει ἵνα μὴ λησμονήσωμεν ὅτι ἡ βυζαντικὴ χρονολογία ἀρχεται τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου, κατ' ἀκολουθίαν μόνον οἱ ὀκτὼ πρῶτοι μῆνες ἀνάγονται εἰς τὸ δεδομένον ἔτος τῆς Ἰνδικτιῶνος, οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἀπὸ Σεπτεμβρίου—Δεκεμβρίου εἰς τὸ ἐπόμενον ἔτος Ἰνδικτιῶνος, ἥτοι ἡ Ἰνδικτιῶν ἰσχύει ἀπὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου ἔτους τινὸς μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου τοῦ ἐπιόντος.

Ἐπίσης καὶ διὰ τὸ ἀπὸ Κοσμογονίας ἔτος 5,508 π. Χ. ἐπειδὴ ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ πρώτη ἡμέρα τούτου ἦτο ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου, πρὸς ἀναγωγήν εἰς τὸ σκοτήριον ἔτος, δηλαδὴ τὸ μ. Χ., διὰ μὲν τοὺς πρῶτους ὀκτὼ μῆνας μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου πρέπει ἵνα ἀφαιρῶμεν τὸν ἀριθμὸν 5508, διὰ δὲ τοὺς μετὰ ταῦτα τὸν ἀρ. 5509.

Λοιπὸν, ἐὰν ἀπαντῶμεν ἐν χειρογράφῳ τινί:

1) «ἐν Αἰγύπτῳ, ζριζ', ἐλαφηβολιῶνος . . .» θ' ἀναλύσωμεν κατὰ τὰς ἄνω ὑποδείξεις εἰς 7117—5508=1609 κατὰ Φεβρουάριον.

2) «ἐν Κύπρῳ, ζριζ', ἀνθεστηριῶνος . . .» τότε θ' ἀναλύσωμεν: 7116—5509=1607, διότι ὁ Ἀνθεστηριῶν

ἀντιστοιχεί τῷ Νοεμβρίῳ. Ἀφαιρετέον ἄρα κατὰ τὰ εἰρη-
μένα οὐχὶ 5508 ἀλλὰ 5509, ὃ ε. δ.¹

Β. Α. ΜΥΣΤΑΚΙΑΔΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΣΤ'.

ΚΑΙ Ο

ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΑΠΔΟΥΛ ΑΖΙΖ

Κατὰ τὴν δευτέραν ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν
Θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ ἐναρέτου Γρηγορίου τοῦ ΣΤ',
τοῦ ἀπὸ Σεργῶν, ἐγένετο ἡ νενομισμένη παρουσίασις αὐτοῦ
ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, τῇ 17ῃ Φεβρουαρίου, ἡμέρᾳ
Πέμπτη, τοῦ 1867. Τὸν Πατριάρχην παρέλαβεν ἐφ' ἁμά-
ξης ἀνακτορικῆς ὁ σφραγιδοφύλαξ τοῦ ὑπουργείου τῶν
ἐξωτερικῶν ἐκ τῆς ἐν Σεργαί μπουρνοῦ τοῦ Μεγάλου

1. Πίνακα χρονολογικὸν δεικνύοντα τὰ ἐπὶ Κ. Κ. ἔτη τ' ἀντιστοιχοῦντα
πρὸς τὰ σιιτῆρια καὶ τὰ τῆς Ἰνδίας τοῦ εὐρέως ἐν Gardthausen,
Griech. Palaeographiē, τῇ τε παλαιᾷ καὶ τῇ νέῃ διόμοιῳ ἐκδόσει.

Ρεύματος οἰκίας' αὐτοῦ ἐν ἣ ἐφησύχαζε καὶ ᾠδήγησεν εἰς τὰ
ἀνάκτορα συνοδευόμενον ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν Κοριτσῶς
καὶ Γάνου καὶ Χώρας καὶ τοῦ Κ. Ι. Μουσοῦρου βέη, γείτο-
νος αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε Ἀρχοντος Καπουκεχαγιᾶ Ἀντωνίου
Ἰωάννη, πατρὸς τοῦ νῦν ἐν τοῖς Αὐτοκρατορικοῖς Μουσαείοις
ἀγαπητοῦ συναδέλφου μου κ. Νικολάκη ἐφένδη Ἰωάννη.

Ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἔτυχεν ἰδιαζούσης τιμῆς καὶ ὑ-
ποδοχῆς' παρουσιασθεὶς δὲ γεραρὸς πατριάρχης τῇ Α. Α. Με-
γαλειότητι προσεφώνησε τὴν δε τὴν προσφώνησιν, ἣν ἐπί-
τηδες τῇ δημοσιότητι δίδωμι πιστοτάτην πρὸς παραβο-
λὴν πρὸς τὸς τῶν τελευταίων ἐτῶν.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΤΗΣ Α. Θ. Π. ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤ'.

Βασιλεῦ!

Ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῆς πρωτοτύπου Ἀνατολικῆς Ἐκ-
κλησίας, εἰμὶ συγχρόνως ὁ ταπεινότερος καὶ πιστότερος τῶν
Θετικῶν σου· οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μου εὗρον ἐν και-
ροῖς χαλεποῖς κραταῖαν ὑποστήριξιν εἰς τὴν προστασίαν τῆς
Ἰσθμιατικῆς δυναστείας, δι' ἧς διετήρησαν ἀπαράμικτον, ἦν

1. Ἡ παλαιὰ ἁραϊα οἰκία τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου ἕνεκα ἀμερικανη-
σίας ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Τεργῆ βέη, ἀδελφοῦ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν
Μεμβοῦχ πασᾶ.

ἀρχῆθεν παρέλαβον διδασκαλίαν. Χρηματίσας πατριάρχης τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς εὐκλεοῦς βασιλείας τοῦ αἰοιδίμου πατρὸς Σου, ἔπαυσα μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον δι' ἐκτάκτους ἐξωτερικὰς περιστάσεις. Ἐκτοτε μὴ παραλείπων τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ταπεινάς μου εὐχὰς ὑπὲρ τῆς δυναστείας Σου, ἐπέζησα τῷ ἔλλει τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Σου θησαυροῦ· ἐφ' ᾧ καθυποβάλλω τὴν ἐγκάρδιον εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν ἀξίον διὰδοχον τοῦ εὐεργέτου μου. Προσκαλούμενος ἦδη παρὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητός Σου ἵνα ἐπαναλάβω τὴν ἀπὸ εἰκοσιεπτὰ ἐτῶν διακοπεῖσαν Πατριαρχεῖαν μου, ἥδη γεγηρακῶς καὶ ἀσθενεῖαις συνεχόμενος, δι' οὐδὲν ἄλλο αὐτὴν ἀποδέχομαι, εἰ μὴ ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ τοῦ νὰ συντελέσω, πρὸ τοῦ τέρατος τῆς ζωῆς μου, εἰς τὸ νὰ συνδέσω, ὅσον τὸ ἐμοί, σφιγκτοτέροις δεσμοῖς τὰς καρδίας τοῦ ποιμνίου μου εἰς τὸν θρόνον Σου, καὶ νὰ ἀποκαταστήσω τὴν Ἐκκλησίαν μου εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς εὐκλείαν, ἣν διέσωσεν ἀπαραμείωτον ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας ὑπὸ τὴν κραταιὰν ἀγίδα τῶν δειμνήστων προκατόχων Σου·

Ζῶνς πανευδαιμόνως εἰς μακραίωνας, κρᾶντε καὶ φιλανθρωπότατε Ἄναξ, ἐπὶ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Θρόνου Σου, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ παμβασιλείως Θεοῦ, εὐδοούμενος εἰς πᾶσαν ἀγαθὴν τῆς καρδίας Σου πρόθεσιν καὶ φιλάνθρωπον ἐπιχείρησιν! Ζῶνς διὰ τὴν εὐμερίαν τῶν πιστῶν ὑπηκόων Σου! Ζῶνς! Ἀμήν».

Ἐἶναι ἓν ἱστορικὸν ἔγγραφον τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἱστορίᾳ ἀξίον δημοσιότητος.

Ὁ Γρηγόριος παρητήσατο τὸν Θρόνον τῇ 18 Ἰουνίου 1871, ἀπέθανε δὲ τῇ 8 Ἰουνίου 1881 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῶν Π. Ταξιαρχῶν Μ. Ρεύματος (Ἀρναούτ-κιο).

B. A. ΜΥΣΤΑΚΙΔΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΓΚΡΙΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

ΤΟΥ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

Ἐν ταῖς πηγαῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας πολλάκις γίνεται λόγος, ἐν μὲν ταῖς μετὰ τὴν ἄλωσιν, περὶ ἐγκρίτων ἀρχιερέων, ἐν δὲ ταῖς πρὸ τῆς ἀλώσεως, περὶ προϋχόντων ἀρχιερέων τοῦ οἴκου. Πατριαρχείου. Τὴν ἱστορίαν τοῦ θεσμοῦ τούτου θὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ, πλὴν δὲν πρέπει νὰ νομίξῃ τις, ὅτι πρόκειται περὶ θεσμοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀκριβῶς καθωρισμένου· μόνον κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς βυζ. ἐποχῆς καὶ δὴ μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ θεσμὸς τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων παρουσιάζεται σαφέστερος, ἢ δ' ἐξ αὐτοῦ διαμόρφωσις τοῦ Γεροντισμοῦ ἔδωκεν αὐτῷ ὀριστικώτερον τύπον καὶ ἰδιαιτέραν μορφήν, ὅσον δὲ τοῦναντίον ἀνερχόμεθα ἀρχαιότερον, τοσοῦτον εὐρίσκομεν αὐτὸν ἀσταθέστερον καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων ἀπροσδιοριστότερον, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζωμεν πλέον ἀκριβῶς τίνες μόνοι εἶναι οἱ ἐγκριτοὶ ἀρχιερεῖς. Ἐντεῦθεν ἐνδείκνυται, ὅπως ἡ διαπραγματεύσις χωρήσῃ ἐκ τῶν ὀρισμένων καὶ σαφῶν πρὸς τὰ ἀοριστότερα καὶ ἀσαφέστερα, ἥτοι ἐκ τῶν μεταγενεστέρων πρὸς τὰ ἀρχαιότερα, ἕως οὗ φθάσωμεν τὴν πρώτην ἀρχήν.

Βάσιν καὶ ἀφετηρίαν θὰ παράσχωσω ἡμῖν οἱ Γέρον.

τες. Ὡς τοιοῦτοι συνήθως ἀναφέρονται ὁ Καισαρείας Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος, Δέρκων, Θεσσαλονίκης, Τορνόβου, Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἀμασείας. Ἐξ αὐτῶν ὁμοῦ μόνον οἱ ὀκτὼ πρῶτοι εἶναι οἱ κατ' ἐξοχὴν Γέροντες· ἔγγραφον τοῦ 1785 τοῦτοισ μόνον δίδει τὸ δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν καταλόγῳ δέ συνεισφορῶν τοῦ 1848 σημειοῦνται μὲν πάντες, πλην μόνον οἱ ὀκτὼ πρῶτοι ἀναγράφονται ὡς Γέροντες. Ὡστε ἡ ἀστάθεια, ἣν, ὅσον χρονολογικῶς ἀνερχόμεθα, θ' ἀπαντῶμεν ἀξάνουσαν, δὲν ἔλειψεν ὀλοτελῶς οὐδὲ κατὰ τὴν τελειότεραν τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων διαμόρφωσιν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Γερόντων ἐκυμαίνεται μεταξύ 8 καὶ 12. Οἱ Γέροντες καταλαμβάνουσι τὰς πρῶτας θέσεις ἐν ἅπασιν τοῖς **συνταγματίοις**, ἅτινα συνετάχθησαν ἀπὸ τῆς διαμορφώσεως τοῦ Γεροντισμοῦ μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτοῦ (1858), ἐν τῶν ὁποίων, προερχόμενον ἐκ τοῦ ἔτους 1855, ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων τοῦ Ράλλη καὶ Ποτλῆ (τόμ. Β' σελ. 313 κξ.). Καὶ ἐν τῷ σημερινῷ Συνταγματίῳ ἀναφέρονται ὡς πρῶτα τὰ αὐτὰ ὀνόματα καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι λείπει ἐξ αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Τορνόβου, ὅστις ὑποταγείσ τῷ οἰκουμένικῳ Πατριαρχείῳ ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας Γενναδίου τῷ Σχολαρίῳ (1454—56), ἔπαυσε ν' ἀνήκη εἰς αὐτὸ ἀπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος (1872).

Τὰ **συνταγμάτια** λοιπὸν τῶν διαφορῶν ἐποχῶν δύνανται μεγάλως νὰ βοηθήσωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἱστορίας τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων, ἀρκεῖ νὰ χρησιμοποιῶνται μετὰ προσοχῆς, διότι τὰ ἐν αὐτοῖς μνημονευόμενα ὀνόματα δὲν ἀνταποκρίνονται πάντοτε πρὸς τὰ πράγματα ἐκάστης ἐποχῆς· Συνταγμάτια τινα εἶναι ἀπλῆ ἀντιγραφή ἀρχαιοτέρων, πρὸς τοῦτοις δὲ ἄγνοια τῶν πραγμάτων ἐτάρασεν ἐνίοτε τὴν ὀρθὴν σύνταξιν αὐτῶν. Οὕτω

Χρῦσανθος ὁ Ἱεροσολύμων ἐν τῷ Συνταγματίῳ αὐτοῦ παρατηρεῖ· «ἰστέον δὲ ὅτι ἐνταῦθα παραδίδομεν μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν θρόνων, ὁμοῦ ὄχι καὶ τὴν ἐξηκριβωμένην τούτων τάξιν» (ἐκδ. 1778, σελ. 71). Ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνων ἔχομεν συνταγμάτια ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογ. Σχολῆς (ἀριθ. 78 καὶ 80) καὶ ἐν τινι χειρογράφῳ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιοταφτικοῦ μετοχίου (οὗτος ὁ ἀριθμὸς διαφεύγει ἡμᾶς πρὸς τὸ παρόν). Τὰ δύο πρῶτα ἀνάγονται εἰς τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, τὸ τελευταῖον εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 15ου, καὶ ἐν τοῖς τρισὶ δὲ μνημονεύονται ἐν ἀρχῇ οἱ ἐξῆς μητροπολίται· Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Ἀγκύρας, Κυζίκου, **Φιλαδελφείας**, Νικομηδείας, Νικαίας Χαλκηδόνος, Θεσσαλονίκης, Τορνόβου, Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἀμασείας. Συγκρίνοντες τοὺτους πρὸς τοὺς ἀνωτέρω μνημονευθέντας, εὐρίσκομεν, ὅτι λείπει ἐξ αὐτῶν ὁ Δέρκων, ὑπάρχουσι δὲ ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ἀγκύρας καὶ ὁ Φιλαδελφείας, οἵτινες ἐν τῷ συνταγματίῳ τοῦ 1855 μνημονεύονται ὁ μὲν πρῶτος μόλις 32ος, ὁ δὲ δεύτερος 33ος (Σύντ. ε' σελ. 517). Καὶ ὅτι μὲν λείπει ὁ Δέρκων, εἶναι εὐεξήγητον, διότι, ὡς γνωστόν, ὁ μητροπολίτης αὗτος προεβιβάσθη εἰς τὴν 8ην θέσιν, ἦτοι πρὸ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ μετὰ τὸν Χαλκηδόνος, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1748, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Παΐσιου τοῦ Β' (Μ. Γεδεών, Πατρ. Πιν. σελ. 640), καὶ ἐπομένως ἐν συνταγματίοις τοῦ 17ου καὶ 15ου αἰῶνος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συναριθμηταί μεταξύ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων. Ἀλλὰ πῶς ἐξηγητέα ἡ ἐν αὐτοῖς ὑπαρξίς τοῦ Ἀγκύρας καὶ τοῦ Φιλαδελφείας; Ἦσαν πράγματι οὗτοι ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἐκ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων, ὁ δὲ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα διαμορφωθείς Γεροντισμὸς ἐξωβέλισεν αὐτούς, ἢ εἶναι ἀπλᾶ λείψανα ἀρχαιοτέρων ἐποχῶν, μὴ ὑπεβιβασθέντα ἀκόμη εἰς τὴν προσήκουσαν θέσιν; Ἐὰν ἀναλογισθῆ τις, ὅτι, ἂν οἱ δύο οὗτοι

τοι μητροπολίται καὶ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἦσαν ἐκ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων, θὰ συμπεριλαμβάνοντο ἀφεύκτως μεταξὺ τῶν Γερόντων, κλίνει νὰ πιστεύσῃ τις μᾶλλον τὸ δεύτερον· γνωστὸν πόσον καὶ σήμερον δυσκόλως γίνονται τοιαῦται μεταθέσεις ἐν τῷ συνταγματικῷ. Ἡ Ἄγκυρα περιήλθεν ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἐπὶ σουλτάνου Μουράτ (1359—89), ἡ Φιλαδέλφεια τῷ 1392 ἐπὶ Βαγιαζήτ τοῦ Α', ἡ δὲ προτέρα αὐτῶν σημασία καὶ αὔγη δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε, ὡς συνέβη ἐπὶ ἄλλων μητροπόλεων, παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν παρακμὴν νὰ διατηρήσωσι μέχρι σήμερον τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν θέσιν.

Συνταγματῖα τῶν ἀμέσως πρὸς τῆς ἀλώσεως χρόνων ἔχομεν ἐν ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ ἕτερον ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ 11ου αἰῶνος (Σύντ. Ε' σελ. 490 καὶ 474). Συγκρίνοντας τὸ συνταγματικὸν τοῦ 14ου αἰῶνος πρὸς τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, εὐρίσκομεν τὴν διαφορὰν, ὅτι ἐν αὐτῷ μεταξὺ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων μνημονεύονται ὁ Σάρδεων, ὁ Σίδης καὶ ὁ Σεβαστείας. Ἡ ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν συνταγματικῶν ἑλλειψίς αὐτῶν ἐξηγεῖται, διότι αἱ μητροπόλεις αὗται ἐξέλειπον κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα· αἱ Σάρδεις κατεσκάφησαν τῷ 1402 ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, τὰ δὲ λείψανα τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς συνεχωνεύθησαν μετὰ τῆς Φιλαδελφείας, ἡ Σίδη ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἀποικισάντων τὴν Ἀττάλειαν, τὰ δὲ λείψανα τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς συνεχωνεύθησαν μετὰ τῆς Πισιδείας, τέλος ἡ Σεβάστεια ἀνεσκάφη ἐπίσης τῷ 1402 ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, ἀγνωστῶν ὁμως μετὰ τίνος συνεχωνεύθησαν τὰ λείψανα τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς. Τὸ συνταγματικὸν τοῦ 11ου αἰῶνος ἐπίσης ἀναφέρει τὸν Σάρδεων, τὸν Σίδης καὶ τὸν Σεβαστείας μεταξὺ τῶν ἐγκρίτων, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ λείπουσιν ὁ Ἀδριανουπόλεως καὶ ὁ Φιλαδελφείας, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀναφέρεται μόνον 41ος, ὁ δὲ δεύτερος ὡς ἐπίσκοπος τοῦ Σάρδεων (αὐτ. σελ. 477).

Μεταξὺ ἄρα τοῦ 11ου καὶ 14ου αἰῶνος ἐξυψώθησαν ὁ Ἀδριανουπόλεως καὶ ὁ Φιλαδελφείας. Ἡ Ἀδριανούπολις τὸν 13ον αἰῶνα εἶχε ἀποτελέσῃ μέρος τῆς ἐν Νικαίᾳ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸν Ἰω. Δούκαν, περιελθοῦσα τῷ 1360 ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἡ δὲ Φιλαδέλφεια μετὰ τὴν κατὰ τὸ 17 μ. Χ. καταστροφὴν τῆς ἀνοικοδομηθεῖσα προήχθη βαθμηδὸν καὶ ἤκμασε, διατηρήσασα τὴν ἀκμὴν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ὁ Φιλαδελφείας λοιπὸν κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ὦν ἐπίσκοπος τοῦ Σάρδεων, ἀνεξηγητήθῃ, βραδύτερον προήχθη ταχθεὶς ἐν τοῖς ἐγκρίτοις, κατὰ δὲ τὸν 15ον αἰῶνα συνεχωνεύθησαν μετ' αὐτῆς τὰ λείψανα τῆς ἐπαρχίας τῶν Σάρδεων, καὶ μόνον μετὰ τὸν 17ον αἰῶνα ὑποχωρεῖ ἐν τοῖς συνταγματικῶν ἐκ τῶν τάξεων τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων. Ὡστε τὸν 11ον αἰῶνα ἐγκριτοὶ ἀρχιερεῖς ἦσαν ὁ Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Ἀγκύρας, Κυζίκου, Σάρδεων, Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος, Σίδης, Σεβαστείας, Ἀμασειας(!).

Ἀρχαιότερον τοῦ 11ου αἰῶνος συνταγματικὸν διεσώθη ἡμῖν ἐν τῷ Συνοδικῷ τοῦ Βευερηγίου καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Γοάρου ἐκδόσει τοῦ Κωδικοῦ (ἀνετυπώθη ἐν Σύντ. Ε' σελ. 455). Οἱ ἐν αὐτῷ ἐν γένει μνημονευόμενοι θρόνοι καὶ ἡ σειρὰ αὐτῶν διαφέρουσι κατὰ πολὺ πάντων τῶν προηγουμένων συνταγματικῶν καὶ δεικνύουσιν ἀναμφιβόλως χρόνους ἀρχαιότερους τοῦ 11ου αἰῶνος, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς πρῶτους θρόνους, οἵτινες μόνον ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς ἐνταῦθα, ὑφίσταται ἡ μόνη διαφορὰ, ὅτι λείπει ὀλοτελῶς ὁ

1. Ὁ Θεσσαλονίκης ἐν τῷ συνταγματικῷ τοῦ 14ου αἰῶνος ἀναφέρεται ἐνδέκατος, ἐν τῷ τοῦ 11ου αἰῶνος 16ος μετὰ τὸν Μελλιτηνῆς, Τυάων καὶ Γαγγῶν. Ἀναμφιβόλως καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι ἦσαν ἐξέχοντες μητροπολίται τοῦ 11ου αἰῶνος.

Θεσσαλονίκης⁽²⁾, ἣτις ἔλλειψις παραπέμπει ἡμᾶς ἀσφαλῶς εἰς τοὺς πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου χρόνους. Ὁ εἰκονομάχος οὗτος αὐτοκράτωρ προσήρτησεν, ὡς γνωστὸν, τῷ 732 τὸ Ἀνατολικὸν Ἰλλυρικὸν, οὗ πρωτεύουσα τότε ἢ Θεσσαλονίκη, τῷ οἴκουμ. πατριαρχείῳ ἀποσπάσας αὐτὸ ἀπὸ τοῦ πάπα⁽³⁾. Ὁμοίον τῷ συνταγματικῷ τούτῳ εὐρίσκομεν παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (Ἐκθεσις βασιλ. τάξ. II, 54, ἐκδ. Βόννης, σελ. 791), ὅπερ ἀπαιτᾶ καὶ παρὰ Migne (τόμ. 86 σελ. 787), ἀποδιδόμενον τῷ Κύπρου Ἐπιφάνιῳ⁽⁴⁾. Βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας, ζήσαντος κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα, ἀλλ' ἐτέρου ἐπισκόπου τῆς Κύπρου. Ἐπιφάνιος ὁ Β' ἤκμασε περὶ τὸ 680, Ἐπιφάνιος δὲ ὁ Γ' περὶ τὸ 870. Ἡ ἔλλειψις τοῦ Θεσσαλονίκης ἐκ τοῦ Συνταγματίου τοῦ του ἀναγκάζει ἡμᾶς ν' ἀποδεχθῶμεν ὡς συντάκτην αὐτοῦ Ἐπιφάνιον τὸν Β' (680). Τὸ συνταγματικὸν ἄρα τοῦτο, ὡς καὶ τὸ ἀνωτέρω ἀχρονολόγητον τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βενεργηλίου κοί τῆς ὑπὸ τοῦ Γοάρου ἐκδόσεως τοῦ Κωδινοῦ εἶναι τοῦ 7ου αἰῶνος. Κατὰ τὸν 7ον λοιπὸν αἰῶνα ὡς ἔγ-

2. Προστίθεται ἀπλῶς ἐν τέλει τοῦ βίου καταλόγου ἐν εἰδει παραρτήματος. Ἰδ. σελ. 464.

3. Τίς ἢ ἐν τῷ συνταγματικῷ θέσις τοῦ Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοῦ 732 μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος, ὅτε παρασιάζεται ὡς δέκατος ἕκτος; Συνταγμάτια τοῦ 8—11 αἰῶνος δὲν γνωρίζομεν.

4. Ἐν τῷ συνταγματικῷ τούτῳ ὑπάρχει ἀναμφισβόλως χάσμα μετὰ τὸν 6ον ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας Λυβίας ἀκολουθεῖ ὁ 7ος ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας τῆς Σαλουταρίας, τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισκόπων 14 ὄλων ἐπαρχιῶν παραλειπομένων. Αἱ λοιπαὶ τῶν δύο συνταγματικῶν διαφοραὶ εἶναι ἐπικουρωδῆσται, προσερχόμεναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀντιγραφικῶν σφαλμάτων.

κριτοὶ σημειοῦνται οἱ αὐτοὶ, οἵτινες καὶ κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, ἄνευ οὐσιώδους διαφορᾶς.

Τὴν ἔλλειψιν συνταγματικῶν ἀρχαιοτέρων εἶναι δυνατὸν ν' ἀναπληρώσωσιν ἐπαρκῶς τὰ πρακτικὰ τῶν οἴκουμ. συνόδων, ἐν οἷς οἱ κατάλογοι τῶν ἐν αὐταῖς παρευρεθέντων ἐπισκόπων παρέχουσιν ἡμῖν ἄφθονον ὕλικόν. Οἱ κατάλογοι τῶν πρακτικῶν τῶν οἴκουμ. Συνόδων ἔχουσι τὰ ἐξῆς μειοεκτήματα.

α') Δὲν εἶνε πλήρεις, διότι ἐν ταῖς οἴκουμ. συνόδοις δὲν παρευρέθησαν ἀπαξάπαντες οἱ ἐπίσκοποι.

β') Οἱ συμμετασχόντες δὲν παρευρέθησαν εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς συνεδρίας καὶ

γ') παρευρέθησαν καὶ ἄλλων ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι, ὧν τὰ ὀνόματα διασπῶσι τὴν σειρὰν τῶν ἐπισκόπων τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου.

Ἄλλὰ τὸ μὲν τελευταῖον εὐκόλως θεραπεύεται διὰ τῆς ὑπερπηδήσεως τῶν ὀνομάτων τῶν ξένων ἐπισκόπων, τὸ δεῦτερον ἐπίσης θεραπεύεται διὰ τῆς ἀντιβολῆς τῶν πρακτικῶν πασῶν τῶν συνεδριῶν ἐκάστης συνόδου καὶ συμπληρώσεως δι' ἀλλήλων, τὸ πρῶτον ὁμῶς εἶναι ἀθεράπεντον, πλην δὲν ἔχει δι' ἡμᾶς μεγάλην σημασίαν, διότι ἐνδιαφερόμεθα ἐν ταῦθα μόνον περὶ τῶν πρώτων θρόνων. Οἱ κάτοχοι αὐτῶν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς οἴκουμ. συνόδους παρευρέθησαν. Ἐκτελέσαντες τὴν ἐργασίαν ταύτην κατεστράσαμεν σχετικὸς καταλόγους. Ἡ β' οἴκουμ. σύνοδος συνεκλήθη τῷ 681 ἤτοι τὸν 7ον αἰῶνα, ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ αἰῶνος εἶδομεν, ὅτι προέρχονται τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα δύο ἀχρονολόγητα συνταγμάτια. Πράγματι δὲ ὁ κατάλογος τῆς β' οἴκουμ. συνόδου (Μαψί τόμ. 11ος) καὶ τὰ συνταγμάτια ταῦτα καθ' ὅλην

τὴν γραμμὴν συμπύπτουσι πρὸς ἄλληλα.⁵⁾ Ὁ κατάλογος τῆς κατὰ τὸ 554 συγκληθείσης 5ης οἰκουμ. συνόδου (Mansi τόμ. 9ος) παρέχει ἡμῖν τὰ ἐξῆς ὀνόματα : Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Ἀγκύρας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος, **Μελιτηνῆς, Γαγγρῶν, Τυάνων, Νεοκαισαρείας, Μύρων, Σάρδεων.** Παρατηρεῖ τις τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Σάρδεων καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ Σίδης, Σεβαστείας καὶ Ἀμασειας, οἵτινες ἦσαν μὲν παρόντες, ἀναφέρονται ὁμῶς πολὺ μετὰ ταῦτα. Οἱ μητροπολίται λοιπὸν οὗτοι κυρίως προήχθησαν 554—681, ἃν καὶ ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἤδη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Δ' οἰκουμ. συνόδου (451) ἀναδύουσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν μετὰ τῶν πρώτων. Αἱ Σάρδεις, ἡ λαμπρὰ αὕτη τῶν Λυδῶν πρωτεύουσα, καίπερ δρωθεῖσα ὑπὸ τῶν Γότθων, διετήρει ἀκόμη τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς αἵγλην, ἡ Σίδη ἦτο πόλις πλουσία, ἡ Σεβάστεια ἐπίσης διεκρίνετο, ἡ δὲ Ἀμάσεια διὰ τε τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεώς της καὶ τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους δὲ ἔπαυσεν εὐήμερουσα. Περὶ τῶν νέων παρουσιαζομένων προσώπων, ἦτοι τοῦ Μελιτηνῆς, Γαγγρῶν, Τυάνων, Νεοκαισαρείας καὶ Μύρων παρατηρητέον, ὅτι ἐν τοῖς προεξετασθεῖσι συνταγματίοις τοῦ 7ου καὶ 14ου αἰῶνος δὲν ἀναφέρονται μὲν πλέον ἐν τοῖς πρώτοις, πλην ἀκόμη δὲν ὑποχωροῦσιν ὀλοτελῶς, εὐρισκόμενοι ἐν στενῇ πως μετ' αὐτῶν σχέσει. Ἡ ἐν ἀρχῇ μνημονευθεῖσα ἀβεβαιότης, περὶ τοῦ τίνες ἀκριβῶς εἶναι οἱ

5. Ὁ κατάλογος τῆς 7ης οἰκ. συνόδου 787 (Mansi τόμ. 12 καὶ 13) ἔχει φυσικὰ τὸν Θεσσαλονίκης καὶ δὴ πρὸ τοῦ Χαλκηδόνος, πρὸ δὲ τοῦ Ἀμασειας παρουσιάζεται κατὰ συνεδρίας, ὅτι μὲν μόνος ὁ Δυρραχίου, ὅτι δὲ ὁ Δυρραχίου καὶ ὁ Τυάνων. — Ἡ ἐν Κωνσταντίνῃ σύνοδος τοῦ 879 (Mansi τόμ. 176 καὶ 18α) δὲν πρέπει νὰ ληθῆ ὑπὸ ὀψιν.

ἔγκριτοι, ἦτις ὅσον ἀρχαιότερον ἀνερχόμεθα, μεγαλειτέρα παρουσιάζεται, δείκνυται ἐνταῦθα σαφῶς.

Αἱ μέχρι τοῦδε ἐξετασθεῖσαι οἰκουμ. σύνοδοι ἔχουσι τὴν ἐξῆς ὁμοιότητα, ὅτι ἡ σειρά τῶν ἐν αὐταῖς παρεμβέντων ἐπισκόπων, ἦτις ἀπαντᾷ εἰς μίαν συνεδρίαν, ἀπαντᾷ καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας τῆς αὐτῆς συνόδου. Ἐὖ αὐτὸ δὲν συμβαίνει καὶ διὰ τὰς ἀρχαιότερας συνόδους. Τῆς Δ' οἰκουμ. συνόδου (Mansi τόμ. 9ος) αἱ διάφοροι συνεδρίαὶ παρέχουσιν ἡμῖν τὰ αὐτὰ ὀνόματα, πλην κατὰ ποικιλότητα τὴν σειράν. Τὰ μόνα ὀνόματα, ἅτινα φαίνονται καταλαμβάνοντα ὀρισμένην σειράν εἶναι τῶν τριῶν πρώτων· Καισαρείας, Ἐφέσου καὶ Ἡρακλείας. Ἐν ταῖς διαφόροις συνεδρίαῖς τῆς Γ' οἰκουμ. Συνόδου 431 (Mansi τόμ. 4ος) ὄχι μόνον ἡ σειρά τῶν ὀνομάτων δὲν εἶνε ἡ αὐτῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα δὲν εἶνε πλέον τὰ αὐτὰ, καθόσον μάλιστα λείπουσιν ὀλοτελῶς τὰ ὀνόματα τοῦ Ἡρακλείας, Νικομηδείας, Νικαίας, Χαλκηδόνος, Σεβαστείας. Οἱ δύο πρώτοι ἀναφέρονται ὡς νεστοριανοὶ ἐν σελ. 1236: Ἡ συμπλήρωσις τῶν καταλόγων διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων κατὰ τινὰ τῶν ἐν ταῖς συνεδρίαῖς τῆς Δ' οἰκουμ. συνόδου ἀπαντωσῶν σειρῶν θὰ ἦτο ὅλως ἀνθαίρετος, ἀφοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Δ' οἰκουμ. συνόδῳ δὲν τηρεῖται μία τις καὶ ὀρισμένη σειρά. Ἀκολουθῶν τις τὴν Δ' οἰκουμ. σύνοδον θὰ ἠδύνατο τὸ πολὺ πολὺ μετὰ τὸν Καισαρείας καὶ Ἐφέσου, οἵτινες ἐν τῇ Γ' οἰκ. συνόδῳ ἀποτελοῦσι τὴν μόνην σχετικῶς σταθερὰν ἀκολουθίαν, νὰ τοποθετήσῃ τὸν Ἡρακλείας⁶⁾.

6. Ἡ Α' καὶ Β' οἰκουμ. σύνοδος (Mansi τόμ. 2ος καὶ 3ος) παρέχουσι τοὺς ἐν αὐταῖς παρεμβέντας ὄχι κατὰ σειράν θρόνων, ἀλλὰ κατὰ σειράν τῶν πολιτικῶν διατάξεων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν

Ἡ κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα, ὅτε συνεκλήθησαν ἡ Γ' καὶ Δ οἴκουμ. σύνοδος, επικρατοῦσα περὶ τὴν σειρὰν τῶν πρώτων μητροπολιτῶν, αὐτάθεια ἐν ἀντιθέσει μάλιστα πρὸς τὴν σταθερότητα, ἣτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 3ου αἰῶνος, δὲν θὰ εἶναι ἀπλή σύμπτωσης, ἀλλὰ θὰ ἔχη βαθυτέραν αἰτίαν. Δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ σημασία τῶν ἐξεχόντων μητροπολιτῶν δὲν εἶχεν ἀκόμη στεραιωθῆ καὶ ἐπισημοποιηθῆ, ὁ δὲ κλονισμὸς οὗτος ἀντικατοπτρίζεται καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν συγχρόνων οἴκουμ. συνόδων. Ἡ αὐτάθεια αὕτη ἀφορᾷ κυρίως τὸν Ἀγκύρας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας καὶ Χαλκηδόνος, οἵτινες ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς [Ε'] οἴκ. συνόδου 553 ὠρισμένως πλέον ἀναφέρονται ἐν ὠρισμένην σειρᾷ. Ὡστε ἡ σημασία καὶ ἡ σειρὰ τῶν μητροπολιτῶν τούτων καθωρίσθη 431 (ἢ 451) — 553. Τῆς κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα παρατηρουμένης ἀσταθείας πρέπει νὰ ἐξαιρεθῶσιν οἱ μητροπολίται Καισαρείας, Ἐφέσου καὶ Ἡρακλείας. Τὴν ἐξαίρεσιν ταύτην ἐπιβάλλει ὄχι μόνον ἡ ἐν τοῖς πρακτικοῖς παρατηρουμένη πῶς σταθερότης ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ὀνομάτων τούτων, ἀλλὰ καὶ γεγονότα γνωστὰ ἐκ τῆς ἐκκλ. ἱστορίας. Ἡ κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα εἰς ἐφαρμογὴν τεθεῖσα νέα διαίρεσις τοῦ ρωμ. κράτους εἰς διοικήσεις ἔφερε τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔνωσιν τῶν μητροπολιτῶν ἐκάστης διοικήσεως, ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν καὶ ἐγέννησε τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Θρακικῆς (Ἡρακλείας) Ἀσίας (Ἐφέσου) καὶ Πόντου (Καισαρείας). Ἡ μετάθεσις τῆς ρωμ. πρωτεύουσας εἰς τὸ Βυζάντιον (326) κατέστησεν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θρακικῆς ἀντὶ τοῦ Ἡρακλείας τὸν Κ]πόλεως, ὑφ' ὃν βεβαίως ἐξέχων μητροπολίτης ἔμεινεν ὁ Ἡρακλείας, ὁ χρῶ-

ἐκείνην (4ος αἰών) οὐδεὶς λόγος εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ περὶ ἐγκρίτων ἀρχιερέων.

νολογικῶς πρῶτος ἐκ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων. Ἐφόσον ὁμοῦς ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀρχιεπισκοπῶν Θρακικῆς, Ἀσίας καὶ Πόντου προέκυψε μόνον ἐκ τῆς νέας διαιρέσεως τοῦ κράτους, ἐφόσον δὲν προσετίθετο καὶ ὁ ἕτερος καὶ δὴ σπουδαιότερος λόγος τοῦ σχηματισμοῦ ἀρχιεπισκοπῶν (πατριαρχείων), ὅστις ἀκριβῶς μόνος πρὸ τῆς νέας διαιρέσεως ἤρκεσεν, ἵνα ἀπὸ τοῦ 3ου αἰῶνος καταστήσῃ ἀρχιεπισκόπους τὸν Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ σχηματισμὸς τῶν τριῶν νέων ἀρχιεπισκοπῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι παραμόνιμος. Ὁ ἕτερος οὗτος λόγος εἶναι ἡ ὅλως ἰδιάζουσα σημασία τῶν σχετικῶν πόλεων, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἥτοι ἐκκλησιαστικῆς, πολιτικῆς, ἐμπορικῆς, γραμμάτων, τεχνῶν, οἷαν ἐκέκτητο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τῇ Δύσει ἢ Ρώμῃ, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἢ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἢ Ἀντιόχειᾳ, καὶ ὡς οἱ μητροπολίται ἐνεκα τούτου ἀκαταμάχητον γοητεῖαν καὶ ἔλξιν εἰς εὐρείαν ἀκτίνα ἤσκουν ἐπὶ τῶν πέριξ μητροπόλεων. Ἐκ τῶν πρωτεύουσῶν τῶν τριῶν νέων ἀρχιεπισκοπῶν (Κ]πόλεως, Ἐφέσου, Καισαρείας) τοιαύτην σημασίαν ἠδυνήθη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της ν' ἀποκτήσῃ μόνη ἢ Κ]πολις, ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ ρωμ. κράτους, διὰ βλέπομεν τὸν ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς μετ' ὀλίγον ὄχι μόνον ταχθέντα ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ προταχθέντα αὐτῶν (2ος καν. Β' οἴκ. συν.). Τοῦναντίον ὁ Ἐφέσου καὶ ὁ Καισαρείας, ὡς ἐκ τῶν πόλεων, ὧν μητροπολίται ἦσαν, δὲν εἶχον τοσαύτην σημασίαν, ἵνα τεθῶσι ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὸν Κ]πόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ὡς ἐκ τῆς νέας τοῦ κράτους διαιρέσεως ἐσχημάτισαν ἀρχιεπισκοπὰς καὶ θὰ καθίσταντο πατριάρχαι, αἰφνης ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος βλέπομεν αὐτοὺς ὑποτεταγμένους τῷ Κωνσταντινουπόλεως. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (398—404) ἐπέφερε κατ' αὐτῶν καίριον πλήγμα. Ἀλλ' ἂν ἡ Ἐφεσος καὶ

ἡ Καισάρεια, ὡς πόλεις, ἦσαν οἷα ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Ἀντιόχεια, καὶ ἀρχικώτερος ἀκόμη πατριάρχης δὲν θὰ ἴσχυε νὰ στερήσῃ τοὺς ἀρχιεπισκόπους αὐτῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς πατριαρχικῆς τιμῆς. Οὕτω αἱ ὑπὸ τὸν Κ] πόλεως ἐξέχοντες μητροπολίται ἐγέναντο τρεῖς. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εἶδρον τὰ πράγματα ἡ Γ' καὶ ἡ Δ' οἴκουμ. σύνοδος (531.451), αἵτινες πληροφοροῦσιν ἡμᾶς περὶ τῆς καθιερωθείσης σειρᾶς τῶν τριῶν τούτων μητροπολιτῶν Καισαρείας, Ἐφέσου, Ἡρακλείας. Οἱ νεώστι ὑποταγέντες Καισαρείας καὶ Ἐφέσου καὶ ἕνεκα τούτου διατηροῦντες περισσότερον τὴν προτέραν αὐτῶν αἰγλήν ἠδυνήθησαν νὰ προκαθήσωσι τοῦ ἀρχαιότερου ὑποταγέντος Ἡρακλείας. Τὴν θέσιν αὐτῶν ταύτην ἀσφαλῶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι τῆς σήμερον διετήρησαν. Ὁ 8ος αἰών, καθώρισε τὴν σημασίαν καὶ τὴν σειρὰν τοῦ Ἀγκύρας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας καὶ Χαλκηδόνος. Ἡ Ἀγκυρα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξε πλουσία καὶ εὐδαίμων πόλις, ἡ Κύζικος ἦτο μεγάλη καὶ ἀκμαία, ὁ δὲ μητροπολίτης αὐτῆς σπουδαῖον πρόσωπον διεδραμάτισε κατὰ τὰς ἀρειανικὰς ἐριδας· ὅτε ὁ Ἐφέσου Μιμοφάντης κατεδικάσθη ὡς ἀρειανός, τὴν ἀπέναντι τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀσίας θέσιν αὐτοῦ ἐπί τι διάστημα ἔλαβεν ὁ Κυζίκου. Τὴν Νικομηδειαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν καταστροφὴν αὐτῆς ἀνφοδόμησεν ἐκ νέου ὁ Διοκλητιανὸς πόλιν λαμπρὰν, ὡς τὴν πρώτην ἐν Ἀνατολῇ πρωτεύουσαν τῶν ρωμαίων αυτοκρατόρων. Ἡ μεγαλόπολις τῆς Νικαίας εἶχε καταστῆ, ὡς γνωστὸν, τόπος τῶν ἐργασιῶν τῆς Δ' οἴκουμ. συνόδου, ἡ δὲ Χαλκηδὼν δὲν διεκρίνετο μὲν ὡς πόλις ἐσεμνήνετο ὅμως διὰ τὸ λείψανον τῆς μάρτυρος Εὐφημίας καὶ ὡς τόπος τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' οἴκουμ. συνόδου. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν δ' αὐτῆς συνεδρίαν τῇ προτάσει τοῦ αυτοκράτορος Μαρκιανοῦ ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς προήχθη εἰς μητροπολίτην, τιμῆς ἕνεκα, τοῦ Νικομηδείας διατηροῦντος τὸ πραγματικὸν μητροπολιτικὸν ἀ-

ξίωμα. Ὁ 7ος αἰών, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, καθώρισε τὴν σημασίαν καὶ τὴν σειρὰν τοῦ Σάρδεων, Σίδης, Σεβαστείας καὶ Ἀμασειας. Ὁ 8ος αἰών ἔφερεν εἰς τὸ οἴκουμ. πατριαρχεῖον τὸν Θεσσαλονίκης. Ἀπὸ τοῦ 11ου μέχρι τοῦ 14ου προβιβάζεται εἰς τοὺς πρώτους ὁ Φιλαδελφείας καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως. Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἐξηφανίσθησαν ὁ Σάρδεων, ὁ Σίδης, καὶ ὁ Σεβαστείας, προσετέθη ὅμως ὁ Τορνόβου. Μετὰ τὸν 17ον αἰῶνα ὑπεβιβάσθησαν ὁ Ἀγκύρας καὶ ὁ Φιλαδελφείας, κατὰ δὲ τὸν 18ον προεβιβάσθη ὁ Δέρκων. Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἀπεσπάρθη ὁ Τορνόβου.

Τῶν μεταβολῶν τούτων αἰτίου εἶναι, τὸ μὲν, ἢ τῆς ἐπαρχίας ἀκμῆ ἢ παρακμῆ, τὸ δὲ, ἢ πολιτικὴ προσάρτησις ἢ ἀπόσπασις. Ἡ ἀκμῆ τῆς ἐπαρχίας συνετέλει εἰς τὴν ἐν τῷ συνταγματικῷ προαγωγῆν αὐτῆς ἢ τὴν διαίρεσιν αὐτῆς εἰς πλείονας ἐπαρχίας καὶ ἐμφάνισιν ἐπομένως νέων ἐπαρχιῶν. Ἡ παρακμῆ τῆς ἐπαρχίας συνετέλει εἰς τὸν ὑποβιβασμὸν αὐτῆς ἢ τὴν συγχώνευσιν μετ' ἄλλης καὶ τὴν ἐξαφάνισιν ἐπομένως αὐτῆς ἐκ τοῦ συνταγματικοῦ. Ἡ πολιτικὴ προσάρτησις ἐπαρχίας ἐπέφερε θάττον ἢ βράδιον τὴν ἐκκλησιαστικὴν προσάρτησιν καὶ τὴν ἐν τῷ συνταγματικῷ ἐμφάνισιν νέων ἐπαρχιῶν, ἢ δὲ πολιτικὴ ἀπόσπασις ἐπέφερε τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοιαύτην καὶ τὴν ἐκ τοῦ συνταγματικοῦ ἐξαφάνισιν αὐτῶν. Δυστυχῶς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη ἢ ἱστορία τῶν ἐπαρχιῶν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐξεχόντων θρόνων, ὥστε μὲν εἶναι δυνατὴ ἢ μετὰ λεπτομερειῶν ἐξήγησις τοῦ ἐν τοῖς συνταγματικοῖς προβιβασμοῦ ἢ ὑποβιβασμοῦ αὐτῶν. Ἡ προσαγωγὴ καὶ ἄλλου ὕλικου θὰ διαφωτίσῃ καλλίτερον τὴν ἱστορίαν τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων τοῦ οἴκουμ. Πατριαρχείου καὶ θὰ ἐξηγήσῃ τὰς ἐν αὐτῇ τυχόν παρατηρούμενας ἀνωμαλίας, ἃς ἐκαστοτε ἀνωτέρω ὑπεδείξαμεν.

B. K. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΑΙΣΙΟΔΟΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΣΙΑ

ΕΚΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΤΟΣ

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ*

Α'.

Όπως αι ξενικαί λέξεις optimismus και optimismata, pessimismus και pessimista είναι νεολατινικαί, ούτω και αι προσφύως αποδιδούσαι αυτάς ελληνικαί λέξεις αισιοδοξία και αισιόδοξος, απαισιοδοξία και απαισιόδοξος, η ως άλλως φέρονται, αισιοφροσύνη και αισιόφρων, απαισιοφροσύνη και απαισιόφρων, είναι νεοελληνικαί, εσχηματισμένοι κατ' αναλογίαν άλλων αρχαιοτέρων ελληνικών ονομάτων. Και είναι μὲν αι λέξεις νεώτεραι, ούχι όμως και το πράγμα τὸ δι' αυτών δηλούμενον, και οὐ μόνον ποιηταί και φιλόσοφοι και θεολόγοι διαφόρων χρόνων και χωρῶν ἐμελέτησαν αὐτὸ και ἐξέφρασαν διάφοροτρόπως, αλλά και ὁ μέγας τῶν Σταγίρων φιλόσοφος, ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειράθη νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν μὲν αισιοδοξίαν και τοὺς αισιόφρονας ὡς εὐήθειαν και εὐήθεις, τὴν δὲ απαισιοδοξίαν και τοὺς απαισιόφρονας ὡς κακοήθειαν και κακοήθεις, ἐκείνο μὲν αποδιδούς τοῖς νέοις, τούτο δὲ τοῖς πρεσ-

(*) Τὰ ἐν ἑσπερίῳ σημειούμενα εἶναι τῆς Συντάξεως.

δυτέροις, και πρὸς ἐπεξηγήσιν ἐπάγων ἐν τῷ Β' βιβλίῳ τῆς Ρητορικῆς αὐτοῦ τὰ γνωστὰ ταῦτα: «ἐστὶ γὰρ κακοήθεια τὸ ἐπὶ τὸ χεῖρον ὑπολαμβάνειν ἅπαντα» (κεφ. 12, 5, 13, 15). Ἡ τοσοῦτον δύσφημος παρά τε τοῖς ἀρχαίοις και παρ' ἡμῖν λέξις αὕτη ἐνδέχεται νὰ ἐχρησιμοποιήθῃ και ὑπὸ άλλων ἀρχαίων συγγραφέων εἰς τὴν σημασίαν ταύτην (ἐκ τῶν μὴ περιωθέντων εἰς ἡμᾶς)· παρ' Ἀριστοτέλει όμως φαίνεται ἀληθεύσα ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ὡς ὅρος τεχνικὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εὐήθειαν, ἐκλαμβανόμενην ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς καλῆς αὐτῆς σημασίας, τῆς τοῦ ἀπλοῦ, ἀκάκου και ἀπόνηρου.

Ὅτι ὁ Σταγίριτης ὑπὸ εὐήθειαν και κακοήθειαν νοεῖ και ἐκφράζει δὲν συμπίπτει βεβαίως κατὰ πάντα πρὸς ὅ,τι ἡμεῖς ἐπὶ τὸ ἀντικειμενικώτερον, καθολικώτερον και θεωρητικώτερον, ἐκ θρησκευτικῆς ἢ φιλοσοφικῆς ἢ και ἀπλῶς ἐξ ἐμπειρικῆς ἀπόψεως νοοῦμεν και ἐκφράζομεν ὑπὸ αισιοδοξίαν και απαισιοδοξίαν. Ἡ Ἀριστοτέλιος εὐήθεια και κακοήθεια εἶδος τι ὑποκειμενικῆς ἢ ψυχολογικῆς αισιοδοξίας και απαισιοδοξίας, ἀπορρέουσα ἐκ τῆς διαφορᾶς ἢ και ἀντιθέσεως τῶν ιδιωμάτων τῶν δύο ἄκρων ηλικιῶν, τῆς νεανικῆς και τῆς πρεσβυτικῆς, και ὀφειλομένη πρὸ παντὸς άλλου εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν μὲν και τὴν ἐμπειρίαν τῶν δὲ περὶ τοὺς ἀνθρώπους και τὰς τοῦ βίου δυσχερείας και περιπετείας και ἐναντιότητας, ὡς τοιαύτη δὲ οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὴν ἐξ ἰδιοσυγκρασίας τινὸς ἢ ἐξ εὐρυτέρας και ὑψηλοτέρας και ἀντικειμενικωτέρας περιοπῆς ἐξελίξεως και ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας τῶν τοῦ κόσμου παντὸς και τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχόντων και γινομένων.

Και οὕτως όμως ἔχοντα και διαφέροντα δὲν εἶναι ἀνά-

1. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ γνωστοῦ βιβλίου τοῦ Πλουτάρχου περὶ τῆς Προόδου κακοηθείας σημειῖται ἡ λέξις τὸ φιλολοῖδορον ἢ φιλαίτιον.

ξια προσοχής, ἀλλὰ πᾶν τούναντίον πολλαχῶς
 οὐ μόνον τοῖς ποιηταῖς καὶ τοῖς παιδαγωγοῖς καὶ τοῖς
 τὰ κοινὰ καὶ δημόσια ἔργα ἢ καὶ θεωρία διατρίβουσι
 κοῖς καὶ κοινωνιολόγοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀπὸ τῆς
 κλησίας, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ χειραγωγίαν τῶν ψυχῶν
 στευμένοις ποιμέσι ἢ πνευματικοῖς ἢ ἱεροκέρυξι καὶ
 δασκάλοις, ὅσα ὁ φιλόσοφος ἐν τοῖς προνομασθεῖσι κεφαλαίοις.
 τῆς Ῥητορικῆς αὐτοῦ ἀναπτύσσει περὶ ἄλλων τε καὶ
 τῶν ἐν λόγῳ πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων
 ἡλικίας. «Οἱ μὲν οὖν νέοι τὰ ἴθνη εἶσιν ἐπιθυμητικοί,
 ποιεῖν ὧν ἂν ἐπιθυμήσωσιν . . . εὐμετάβολοι δὲ καὶ
 πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι,
 παύονται ὄξειαι γὰρ αἱ βουλήσεις καὶ οὐ μεγάλα
 αἱ τῶν καμνόντων δίψαι καὶ πείναι. Καὶ θυμικοί καὶ
 μοι, καὶ οἱοὶ ἀκολουθεῖν τῇ ὁρμῇ, καὶ ἴττους εἶσι τοῦ
 διὰ γὰρ φιλοτιμίαν οὐκ ἀνέχονται ὀλιγορούμενοι, ἀλλ'
 νακτοῦσιν, ἂν οἴωνται ἀδικεῖσθαι. Καὶ φιλότιμοι μὲν
 μᾶλλον δὲ φιλόνοικοι. Ὑπερόχης γὰρ ἐπιθυμαῖ ἢ νεοί
 δὲ νίκη ὑπεροχὴ τις. Καὶ ἀμφὼ ταῦτα μᾶλλον ἢ φιλοχρήματα
 τοι. Φιλοχρήματα δὲ ἥκιστα, διὰ τὸ μήπω ἐνδείας
 σθαι . . . καὶ οὐ κακοήθεις, ἀλλ' εὐήθεις, διὰ τὸ
 πῶ τεθεωρηκέναι πολλὰς πονηρίας. Καὶ εὐπιστοὶ
 τὸ μήπω πολλὰ ἐξηπατῆσθαι. Καὶ εὐέλπιδες ὡς περὶ
 οἰνομένοι, οὕτω διάθερμοί εἰσιν οἱ νέοι ὑπὸ τῆς φύσεως
 δὲ καὶ διὰ τὸ μήπω πολλὰ ἀποτετυχηκέναι. Καὶ γὰρ
 πλεῖστα ἐλπιδί ἢ μὲν γὰρ ἐλπίς τοῦ μέλλοντος ἐστίν
 μνήμη τοῦ παροικομένου· τοῖς δὲ νέοις τὸ μὲν μέλλον
 τὸ δὲ παρεκλυθὸς βραχύ. Τῇ γὰρ πρώτῃ ἡμέρᾳ μεμνήσθαι
 μὲν οὐδὲν οἴονται, ἐλπίζειν δὲ πάντα. Καὶ εὐεξαπείστοι
 διὰ τὸ εἰρημένον ἐλπίζουσι γὰρ ραδίως. Καὶ ἀνδρείοι καὶ
 θυμώδεις γὰρ καὶ εὐέλπιδες . . . Καὶ μεγαλόψυχοι οὐκ
 ὑπὸ τοῦ βίου οὕτω τεταπεινῶνται, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαίων
 πειροὶ εἰσι καὶ τὸ ἀξιοῦν μεγάλων αὐτῶν μεγαλοψυχία.

δὲ εὐέλπιδος. Καὶ μᾶλλον αἰροῦνται πράττειν τὰ καλὰ
 ἢ τῶν συμφερόντων. Τῷ γὰρ ἴθει (=τῷ συναισθητικῷ) ζῶσι
 ἢ τῷ λογισμῷ. Ἔστι δὲ ὁ μὲν λογισμὸς τοῦ συμφέ-
 ροντος, ἢ δὲ ἀρετὰ τοῦ καλοῦ. Καὶ φιλόφιλοι καὶ φιλέταιροι
 ἢ τῶν ἄλλων ἡλικίων, διὰ τὸ χαίρειν τῷ συζεῖν καὶ
 ἢ πῶ πρὸς τὸ συμφέρον κρίνειν μηδὲν, ὥστε μηδὲ τοὺς φί-
 λους. Καὶ ἅπαντα ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ σφόδρότερον ἀγα-
 πῶσιν τε γὰρ ἄγαν καὶ μισοῦσιν ἄγαν, καὶ τᾶλλα πάν-
 τα ὁμοίως. Οἱ δὲ οἰδέναί πάντα οἴονται καὶ δισχυρίζονται.
 καὶ ἐλεπτικοί, διὰ τὸ πάντας χρηστοὺς καὶ βελτίους ὑπο-
 λαμβάνειν· τῇ γὰρ αὐτῶν ἀκακία τοὺς πέλας μετροῦσιν.
 ἔστι δὲ ἀνάγκη πάσχειν ὑπολαμβάνουσιν αὐτοὺς . . . Οἱ δὲ
 καὶ παρηκμακότες σχεδὸν ἐκ τῶν ἐναντίων
 οὗτοι τὰ πλεῖστα ἔχουσι ἴθνη. Διὰ γὰρ τὸ πολλά ἔτη
 ἐβιωκέναι καὶ πλείω ἐξηπατῆσθαι καὶ ἁμαρτηκέναι, καὶ τὰ
 μὲν φεῦλα εἶναι τῶν πραγμάτων, οὔτε διαβεβαιοῦνται οὐ-
 ἔν ἴττων δὲ ἄγαν ἅπαντα ἢ δεῖ· καὶ οἴονται, ἴσασι δὲ
 οὐδέν· καὶ ἀμφισβητοῦντες προστιθέασιν δεῖ τὸ ἴσως καὶ
 ἴσως, καὶ πάντα λέγουσιν οὕτω, παγίως δὲ οὐδέν. Καὶ κα-
 κήθεις εἰσίν· ἔστι γὰρ κακοήθεια τὸ ἐπὶ τὸ χεῖρον ὑπολαμ-
 βάνειν ἅπαντα.
 Ἔτι δὲ ταχύποπτοὶ εἰσι διὰ τὴν ἀπιστίαν, ἀπιστοὶ δὲ δι'
 ἡμερίαν, καὶ οὔτε φιλοῦσι σφόδρα οὔτε μισοῦσι διὰ ταῦτα,
 ἀλλὰ κατὰ τὴν Βίαντος ὑποθήκην καὶ φιλοῦσιν ὡς μισήσον-
 τες καὶ μισοῦσιν ὡς φιλήσοντες. Καὶ μικρόψυχοι, διὰ τὸ τε-
 απεινώσθαι ὑπὸ τοῦ βίου· οὐδενὸς γὰρ μεγάλου οὐδὲ περι-
 τῶν, ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν βίον ἐπιθυμοῦσι. Καὶ ἀνελεύθεροι ἐν
 ἄρ τι τῶν ἀναγκαίων ἢ οὐσία· ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἔμπειρίαν
 ἴσασιν ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι καὶ ράδιον τὸ ἀποβαλεῖν.
 οὐκ ἀνδρείοι καὶ πάντα προφοβητικοί· ἐναντίως γὰρ διάκεινται
 οὐκ ἀνδρείοι. Κατεψυγμένοι γὰρ εἰσιν, οἱ δὲ θερμοί. . . . Καὶ φι-
 λῶσι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, διὰ τὸ τῶν ἀπόν-

των είναι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ οὐ δὲ ἐνδεεῖς, τούτου μάλιστα ἐπιθυμοῦσι. Καὶ φίλαυτοι μᾶλλον ἢ δεῖ· μικροψυχία γάρ τις αὕτη. Καὶ πρὸς τὸ συμφέρον ζῶσιν, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ καλὸν μᾶλλον ἢ δεῖ, διὰ τὸ φίλαυτοι εἶναι.... Καὶ δυσέλπιδες διὰ τὴν ἐμπειρίαν· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν πραγμάτων φαῦλά ἐστιν ἀποβαίνει γοῦν τὰ πολλὰ ἐπὶ τὸ χεῖρον. Καὶ ἐτι διὰ τὴν δειλίαν. Καὶ ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον ἢ τῇ ἐλπίδι· τοῦ γὰρ βίου τὸ μὲν λοιπὸν ὀλίγον, τὸ δὲ παρεληλυθὸς πολὺ. Ἔστι δὲ ἡ μὲν ἐλπίς τοῦ μέλλοντος, ἡ δὲ μνήμη τῶν παροχρημένων, ὅπερ αἴτιον καὶ τῆς ἀδολεσχίας αὐτοῖς. Διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες· ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἴδονται.... Καὶ δουλεύουσι τῷ κέρδει, καὶ μᾶλλον ζῶσι κατὰ λογισμὸν ἢ κατὰ τὸ ἦθος. Ὁ μὲν γὰρ λογισμὸς τοῦ συμφέροντος, τὸ δὲ ἦθος τῆς ἀρετῆς ἐστίν. Καὶ τὰ ἀδικήματα ἀδικοῦσιν εἰς ἀδικίαν, οὐκ εἰς ὕβριν (ἀπλῶς πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς αὐθάδους καὶ προπετιῆς διαθέσεως). Ἐλεητικοὶ δὲ καὶ οἱ γέροντες εἰσιν, ἀλλ' οὐ διὰ ταῦτο τοῖς νέοις. Οἱ μὲν γὰρ διὰ φιλανθρωπίαν, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν. Πάντα γὰρ οἴονται ἐγγὺς εἶναι αὐτοῖς παθεῖν· ἢ ὡς ἀνω ἐξαικόνισις τῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων τῶν δύο ἡλικιῶν δὲν εἶναι βεβαίως ἀπταιστος καὶ ἐν πᾶσιν ἀκριδῆς καὶ πιστή. Ἰσάρχουσι γέροντες, οἵτινες καίπερ τῷ σώματι μὴ θάλλοντες, ὅμως κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα εἶναι θαλερώτεροι πολλῶν νέων, προώρως παρηκμακότεν κατ' ἀμφω, τὸ τε σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, ὡς καὶ πολλοὶ νέοι, νεάζοντες μὲν τοῖς χρόνοις, τῶν γερόντων ὅμως οὐδὲν διαφέροντες, οἱ μὲν φύσει καὶ τὰς φρένας ἐκ νεότητος πολλοί, οἱ δὲ θέσει, ὡς ζῶντες καὶ ἀναστρεφόμενοι ἐν κοινωνίαις, ἐν αἷς ἡ λεγομένη πρακτικότης, ἡ λατρεία τοῦ πλούτου καὶ ἡ προσήλωσις εἰς τὸ λαμαίζηλα ἀπεξήρανε πᾶσαν τῇ νεότητι ὡς τὰ πολλὰ ἰδιόζουσαν ἰδίαν καὶ φορὰν πρὸς τὰ εὐγενέστερα καὶ ἰδανικώτερα, καὶ τοὺς ὄρους τῆς φύσεως ἀνατρέψασα μετεποίησε τοὺς νέους εἰς γέροντας.

Παρὰ τὰς περιπτώσεις ὅμως ταύτας καὶ τὰς ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ Σταγίριτου ἔχουσι τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν καὶ εἰς αὐτοὺς ἐτι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος

νέους καὶ γέροντας, θὰ ᾔσαν δέ, *mutatis mutandis*, ἐφαρμοσμοὶ καὶ εἰς τὰς ἀναλόγους ἡλικίας τῶν λαῶν καὶ τῶν ἔθνων, εἰ μὴ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν ἡ διαφορὰ αὕτη, ὅτι τὰ άτομα εὐπερίγραπτον ἔχουσι τὸ μήκος τῆς ζωῆς, καὶ ἀπὸ τῆς πρόδοικυίας ἡλικίας δὲν ἀνακαινίζονται εἰς τὰς προλαβούσας ἡλικίας, ἐν ᾧ παρὰ ταῖς ὁμάσι ταῖς μικρότερον βίον λαχούσαις ἢ ἀνακαινίσαις αὕτη δὲν ἀποκλείεται, καὶ ἰσὸς, τῆς ἐν γῆρῳ καὶ παρηκμῇ λογίζομενοι ὄρων εὐνοικῶν τυχόντες, καὶ θελήσαντες νὰ ἀνακαινισθῶσιν εἰς νέαν ζωὴν καὶ ἀκμὴν, ἀνεκαινίσθησαν καὶ ἴκμασαν ἐκ νέου.

(Ἐπεται συνέχεια).

ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΑΣΥΜΒΙΒΑΣΤΟΥ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ
ΩΣ ΛΟΓΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ :

Σεβασμιώτατε Τοποτηρητά
του Πατριαρχ. Οικουμενικού Θρόνου

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 10ης Δεκεμβρίου
ἐ. ἔ. τοῦ ὑπὸ τὴν πεπειραμένην προεδρείαν τῆς Ἑμετέρας
πατρικωτάτης μοι Σεβασμιότητος σεβαστοῦ πνευματικοῦ
δικαστηρίου ἐγερθέντος ζητήματος τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν

1. Κρίσις τοῦ Σεβασμιωτάτου Τοποτηρητοῦ

περὶ τῆς παρούσης μελέτης.

Ἡ παρούσα μελέτη ἀπόρροια ἀρτίας ἐπισημονικῆς μορφώσεως
καὶ φερεπονίας ἀγάστῆς ἀναγνωσθήτω εἰς α' συνεδρίαν τοῦ Πνευμα-
τικοῦ Δικαστηρίου καὶ ὀρισμένως ἐν τῇ διασκέψει τῆς Ἑποθέσεως
ἐξ ἧς ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ πρὸς σύνταξιν καὶ ὑποβολὴν αὐτῆς, γενέσθω
δὲ καὶ ἡ κατάλληλος ἐνέργεια πρὸς δημοσίευσιν.

† Ὁ Προῦχος ΔΩΡΟΘΕΟΣ

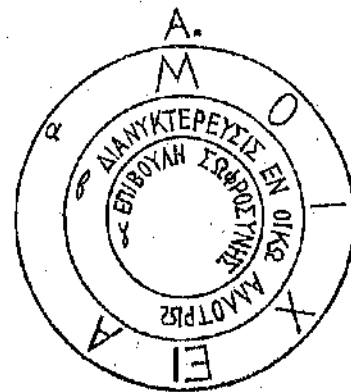
Χαρακτήρων τῶν συζύγων ὡς λόγου καθιστῶντος βά-
σιμον τὴν περὶ διαζεύξεως ἀγωγὴν ἔκρινε καλὸν νὰ ὑπο-
βάλω αὐτῇ ταπεινῶς τὰς ἀκολουθούσας σκέψεις.

Ὡς γνωστὸν ἡ πρώτη χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ὡς
πρὸς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου, εἰρέθη πρὸ μιᾶς κοινω-
νικῆς καταστάσεως, καθ' ἣν ὅλως ἀσήμαντος αἰτία πα-
ρεῖχεν εἰς τὸν ἄνδρα τὸ δικαίωμα τῆς ἀποπομπῆς τῆς
συζύγου του. Προκειμένον μάλιστα περὶ τῶν Ἰουδαίων ὑ-
πῆρχον νομοδιδάσκαλοι καὶ οὐχὶ τυχαῖοι γυναικατεύοντες,
ὅτι ἐὰν ἡ γυνὴ παρεσκεύαζε τὸ φαγητὸν πολὺ ἄλμυρον
καὶ τοῦτο ἐδημιούργει διὰ τὸν σύζυγον λόγον ἀπελάσεως
τῆς συζύγου. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν ἀφ' ἐνὸς ἀντιδρῶσα
κατὰ τοῦ τοιοῦτου ἐξευτελιστικοῦ ἰδία διὰ τὴν γυναῖκα γά-
μου, ἀφ' ἑτέρου δ' ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸν μυστηριώδη χα-
ράκτηρα, τὸν ὁποῖον προσέδωκεν εἰς τὸν γάμον ὁ ἰδρυ-
τῆς αὐτῆς, ἐξήγαγε τὸν θεσμὸν τοῦτον ἐκ τῆς εὐτελοῦς
ἐκείνης θέσεως, ἐν ᾗ εὐρισκόμενος ἐθεωρεῖτο ἀπλοῦν ἀστι-
κὸν ἢ πολιτικὸν συμβόλαιον καὶ ἀπεφάνθη ἀρχικῶς μᾶλλον
κατὰ τῆς διαζεύξεως. Τῶν ἰδεῶν τούτων ἐνεφορεῖτο ἡ κατὰ
πᾶς ἀρχὰς τοῦ Ἐ' αἰῶνος συνελθοῦσα ἐν Καρθαγένῃ Σύνο-
δος, ἣτις διὰ τοῦ ρβ' κανόνος αὐτῆς ἐκηρύχθη κατὰ τῆς
διαλύσεως τοῦ γάμου καὶ συνίστα τὴν ἐκ μέρους τῆς πολι-
τείας ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐκδοσιν νόμου. Ἐν τούτοις ἡ
«λογικὴ τῶν πραγμάτων», ὡς ἐκφράζονται σήμερον οἱ ψυ-
χολογοῦντες, ἠθικολογοῦντες καὶ κοινωνιολογοῦντες, ἐπε-
βλήθη καὶ ἀντὶ τοῦ συνιστωμένου ἐκείνου νόμου ἐξε-
δόθη μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα ἡ γνωστὴ ριζ' νεαρὰ τοῦ Ἰου-
στινιανοῦ ἢ σχετικὴ πρὸς τὰ αἷτια τοῦ διαζυγίου.

Κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον ἐρμηνεύοντα ὀρθοδό-
ξως τὰ σχετικὰ χωρία τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου,
θεωρητέον ἐν τῇ περὶ διαζεύξεως νομοθεσίᾳ νόμον ρητῶς
ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τεθέντα περὶ τοῦ χωρὶς πορνείας μὴ
ἀφιέναι γυναῖκα». (ὁμιλ. ιθ' εἰς τὴν Α' Κορ.) Ἐπὶ τῆς βᾶ -

σεως ταύτης στηριζόμενοι πολλοὶ ὡς κυριώτερον, ἴσως δὲ καὶ ὡς μόνον λόγον διαζυγίου, παραδέχονται τὸν τῆς μοιχείας. Ὁ λόγος οὗτος κατὰ τὰ προειρημένα ἀπορρέει ἐκ θείου δικαίου (jus divinum). Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην ὅλα τὰ αἷτια τοῦ διαζυγίου ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωνται εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως εἰς τὴν μοιχείαν, νὰ ἀποτελῶσι τρόπον τινα κύκλους ὁμοκέντρους περιλαμβανομένους ἐν τῷ κύκλῳ τῆς μοιχείας. Οὕτως ἔχομεν τὸν κύκλον Α.

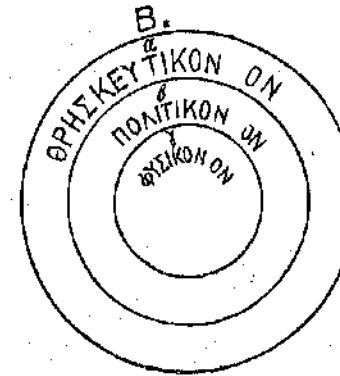
- α = Μοιχεία
- β = διανυκτέρευσις ἐν ἀλλοτρίῳ οἴκῳ
- γ = ἐπιβουλή σωφροσύνης.

Τὰ ἄρθρα 229, 230 τοῦ γαλλικοῦ ἀστυκοῦ κώδικος διαλαμβάνουσι τὴν αἰτίαν τῆς μοιχείας ὡς λόγον διαζεύξεως· τὸ αὐτὸ περιέχουσι καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν διάζευξιν νομοθεσίαι τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν.

Πλὴν τοῦ κύκλου ὅμως (Α) τῆς συζυγικῆς πίστεως ἐδημιουργήθησαν παραλλήλως καὶ ἕτεροι κύκλοι μὴ ἔχοντες σημεῖα ἐπαφῆς μετὰ τοῦ κύκλου (Α). Ἐσχηματίσθησαν οἱ ὁμόκεντροι πάλιν ἐκεῖνοι κύκλοι ἐν οἷς ἑκάτερος τῶν συζύγων θεωρεῖται ὡς ὄν φυσικὸν ἢ φυσιολογικόν, ὡς ὄν ἀστυκὸν ἢ πολιτικόν καὶ ὡς ὄν θρησκευτικόν.

- α = θρησκευτικὸν ὄν
- β = πολιτικὸν »
- γ = φυσικὸν »

Τοιοῦτοτρόπως ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει πρόκειται περὶ ἐξασκήσεως τῶν ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως νοουμένων συζυγικῶν καθηκόντων, εἶναι φυσιολογικῶς τέλεια ὄντα οἱ ἐρχόμενοι εἰς νομίμου γάμου κοινωνίαν; Ἐν τῇ δευτέρῃ περιπτώσει λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ τελειότης ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως, εἰς ταύτην ἀνάγονται αἱ πράξεις ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι συνεπάγονται ἀπώλειαν τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τῶν συζύγων, ὡς ἡ συνωμοσία κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἄλλα βαρέα ἐγκλήματα· τὸ 232 ἄρθρον τοῦ ἀστυκοῦ γαλλικοῦ κώδικος ὁμιλεῖ περὶ ποινῶν ἐν γένει δυσφημιστικῶν. Εἰς τὸν λόγον τοῦτον (β) ἴσως πρέπει νὰ κατατάξωμεν καὶ τὴν ἐπιβουλήν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἐνὸς συζύγου ἐκ μέρους τοῦ ἄλλου. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει (α) πρόκειται περὶ ἀλλαγῆς θρησκευμάτος. Εἶναι τέλειος ἐξωτερικῶς ἀπὸ ἀπόψεως ὀρθοδόξου;

Ἄλλος κύκλος ἐμορφώθη ὅλως ἀσχετος πρὸς τὸν ἀστυκὸν κύκλον Α καὶ τὸν ἐπόμενον Β, ὁ τῆς ἐγκαταλείψεως. Οἱ δύο κύκλοι Β καὶ Γ, τυγχάνουσι προῖδν οὐχὶ θείου

δικαίου, ἀλλὰ θετικοῦ δλδ. ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐκκλησιαστικοῦ ἢ μᾶλλον ἐκκλησιαστικοπολιτικοῦ δικαίου.

α = ἐγκατάλειψις

β = τὸ ἀδύνατον τῆς συντηρήσεως οἰκογενείας

Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ 1882 τῆς ἀναγνωριζούσης τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς συζύγου ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς ὡς νόμιμον λόγον διαζεύξεως παρατηρεῖται ἐν τοῖς σχετικοῖς πρακτικοῖς τοῦ πνευματικοῦ Δικαστηρίου ἐκδοσις ἀλλεπαλλήλων διαζυγίων ἐπὶ ἐγκαταλείψει. Ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν πρακτικῶν τούτων ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπὶ ἐγκαταλείψει διαζυγίων τὸ π. Δικαστήριον ἔσπευδε νὰ προσθέσῃ ὅτι ἡ γυνὴ ἐγκαταλειπομένη ἀνευ οἰκονομικοῦ στηρίγματος ἠδύνατο «νὰ ἐκτεθῇ εἰς ἠθικὸν κίνδυνον» ὅτι τὸ Δικαστήριον «προνοεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀσθενοῦς μέρους ἵνα μὴ τι χεῖρον γένηται τῇ γυναικί». Καὶ ὄχι μόνον διὰ λόγους ἐγκαταλείψεως ἀλλὰ καὶ δι' ἀνεπάρκειαν πόρων τοῦ ἀνδρὸς πρὸς συντηρήσιν τῆς οἰκογενείας προέβαινε τὸ Δικαστήριον, ἰδίᾳ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐγκυκλίου, εἰς ἐκδοσιν διαζυγίων. Οὕτω ἐν τῷ κύκλῳ Γα. περιέβαλε στενωτέρου ὁμόκεντρον κύκλον β. Ἡ σχετικὴ φράσις τοῦ δικαστηρίου ἵσται «ἀδυνατεῖ νὰ διατρέφῃ τὴν γυναῖκα». Τῷ 1873 ἐξε-

δόθησαν τέσσαρα τοιαῦτα διαζύγια· τῷ 1875 ἐν ἐξεδόθῃ διὰ «πενιχρότητα τῶν πόρων τοῦ συζύγου» τὸ δικαστήριον προέβη εἰς τούτο «συγκαταβάσει χρώμενον» κλπ. Τῷ 1880 διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐξεδόθησαν τέσσαρα διαζύγια.

Ὁ ἐν τῷ οἴκῳ περιορισμὸς τῆς γυναικός, ἢ μὴ χειραφέτησις αὐτῆς, ὡς λέγομεν ἡμεῖς σήμερον, ἢ μὴ ἐξυδος αὐτῆς εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ συνεπῶς ἢ μὴ συμμετοχὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ συζύγου ἢ ἢ μὴ ἀνάληψις ἐργασίας ἰδιαζούσης τοῖς ἀνδράσι, καθίσταν πολλὰκις τὴν σύζυγον ἐντελῶς ἐξηρητημένην οἰκονομικῶς ἐκ τοῦ ἀνδρὸς. Ἡ τοιαύτη δυσχερὴς θέσις εἰς τὴν ὁποίαν κατεδικάζετο — καὶ ἐτι καὶ νῦν παρ' ἡμῖν καταδικάζεται ἡ γυνὴ — ἢ σύζυγος κυρίως ὅταν ἐγκαταλείπων αὐτὴν ὁ σύζυγος ἐδείκνυε πρὸς αὐτὴν συνεχῆ ἐκκληματικὴν ἀκηδίαν καὶ ἀδιαφορίαν, ἢ τοιαύτη, λέγω, θέσις τῆς συζύγου ἠνάγκασε τὴν Ἐκκλησίαν ὅπως ἐκδώσῃ τὰς ἐγκυκλίους τοῦ 1882 καὶ 1894 δι' ὧν προστίθεται εἰς τοὺς λόγους τῆς διαζεύξεως καὶ ὁ τῆς ἐγκαταλείψεως.

Οὐδένα βεβαίως λαμβάνει ὅτι ὁ λόγος διαζεύξεως ἐπὶ ἐγκαταλείψει ἀποβλέπει εἰς τὴν προστασίαν τῆς γυναικός καὶ ἔχει ὑπ' ὄψιν συνεπείας ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς.

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀνωτέρω δὲν θὰ ἦναι ἴσως ἄσκοπον νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐνῶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ νόμος ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ τρόπου τινὰ τὴν γυναῖκα, ἐν τῷ κατ' ἐξοχὴν λόγῳ τῆς διαζεύξεως, τῷ τῆς μοιχείας, ἀφίνει αὐτὴν ὑπὸ ὄρους ὄντος ὑποδεεστέρου τοῦ ἀνδρὸς, (βλέπε Ἀρμενοπούλου βιβλ. ΙΓ' τίτλ. ιε') Ὁ Μ. Βασίλειος ἐν τῷ ΚΑ' κανόνι αὐτοῦ λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὡς πρὸς τὴν ἐξήγησίν του λέγει «τούτου ὁ λόγος οὐ ράδιος, ἢ δὲ συνήθεια κεκράτηκε».

Τὸ ἄτοπον τούτο διείδε καὶ ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος «μὴ γάρ μοι τοὺς ἐξωθεν νόμους εἴπησ νῦν, αἱ τὰς μὲν γυ-

ναίικας μοιχευομένους εἰς ἐργαστήριον ἔλκουσι καὶ εὐθύνας ἀπαιτοῦσι, ἄνδρας δὲ γυναῖκας ἔχοντας καὶ θεραπεύουσι προσφθειρομένους οὐκ ἀπαιτοῦσιν εὐθύνας». Ἐν τῇ ἐ' ὁμιλίᾳ τῆς Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῆς λέγει «κολάζομεν τὴν γυναῖκα, ὅταν ἡμῖν συνοικοῦσαν ἐτέροις ἑαυτὴν ἐκδῶ, καὶ ἡμεῖς κολαζόμεθα· (φθειρόμενοι μετὰ ξένων γυναικῶν) κἂν μὴ ὑπὸ τῶν νόμων Ρωμαίων ἀλλὰ παρὰ Θεοῦ».

Τούτου ἕνεκα ἡ Νομοθετικὴ ἐξουσία τῆς Γαλλίας διὰ τοῦ νόμου τῆς 15]27 Ἰουλίου 1884 ἐπήνεγκεν ἰσότητα μετὰ τῶν δύο συζύγων ἐν τῷ ζητήματι τῆς μοιχείας. Τὴν ἀρχικὴν διάταξιν — σύμφωνον πρὸς τὴν βυζαντινὴν νομοθεσίαν — διαλαμβάνουσαν «ἡ γυνὴ δύναται νὰ ζητήσῃ τὸ διαζύγιον συνεπείᾳ μοιχείας τοῦ συζύγου τῆς, ὅταν οὗτος θὰ ἔχῃ τὴν παλλακὴν του ἐν τῷ κοινῷ συζυγικῷ οἴκῳ» ἐτροποποίησεν οὕτω «ἡ γυνὴ δύναται νὰ ζητήσῃ διαζύγιον ἕνεκα μοιχείας τοῦ ἀνδρός τῆς».

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν ἐπανερχόμενος εἰς τὸν λόγον τῆς ἐγκαταλείψεως σημειῶ τὰ ἑξῆς· ὁ λόγος οὗτος ἐμβριθῶς ἐξεταζόμενος καὶ ἀναλυόμενος παρουσιάζεται ὡς εἶδος συναιδέσεως, συγκαταθέσεως ἀμοιβαίας. Ὁ ἀνὴρ διὰ σκληρᾶς καὶ ἀπανθρώπου πραγματικότητος ἐκδηλοῖ τὴν τοιαύτην πρόθεσιν ἐγκαταλείπων τὸν συζυγικὸν οἶκον καὶ τὴν σύζυγον, ἡ δὲ σύζυγος τὸν αὐτόν, εἰ καὶ πῶς ἔστιν ὅτε φυσικῶς ἢ οἰκονομικῶς ἐξαναγκασμένη εἰς τοῦτο, σκοπὸν ἐκφράζει διὰ τῆς ἐπισήμου αἰτήσεως τοῦ διαζυγίου. Ἡ κυριωτέρα διαφορὰ μετὰ τῆς ἀπλῆς ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως καὶ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐγκεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι πρὸς δημιουργίαν ὀριστικοῦ ἀποτελέσματος διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην προαπαιτεῖται ἐν ὀρισμένον χρονικὸν διάστημα. Ὁ χρόνος τὸν τρόπον τινὰ θὰ βεβαιώσῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐγκαταλείποντος τὴν σύζυγον συζύγου.

* * *

Ἐν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω καὶ οὐχὶ μικρὸν τυγχάνει ὁ λόγος τοῦ ἀσυμβιβάστου τοῦ χαρακτήρος. Ὁ τοιοῦτος λόγος δύναται ἐνίοτε νὰ ἀνήκῃ ἐμμέσως εἰς τὴν προσημειωθεῖσαν περίπτωσιν ὁ. λ. δ. τὴν τῆς ἀμοιβαίας συναιδέσεως. Κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον δύναται νὰ παρουσιασθῇ ἡ τοιαύτη περίπτωσις, καθόσον ἡ φράσις «ἀσυμβίβαστος τοῦ χαρακτήρος» εἶναι γενικωτάτη καὶ λίαν ἀόριστος. Δὲν συμβιβάζεται ὁ εἰς σύζυγος μετὰ τοῦ ἐτέρου ὅταν φυσιολογικῶς ὁ εἰς ἀνήκει εἰς ἄλλην ἰδιοσυγκρασίαν ὡς πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κυρίως συζυγικῶν χρεῶν. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ὡσαύτως συμβιβασμὸς μετὰ τῶν δύο ἕνεκα τῆς διαφορῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἰκανότητος καὶ τῆς δυσαναλόγου διανοητικῆς ἰδίας μορφώσεως ἐκάτερου, καθότι τοιοῦτοτρόπως καθίσταται ἀδύνατος ἡ μετὰ αὐτῶν προαπαιτουμένη πρὸς ἀρμονικὴν συμβίωσιν πνευματικὴ ἐπικοινωνία. Ἐπίσης ἔλλειπει ἡ ἀρμονία ὅταν δὲν ὑπάρχῃ σχετικὴ τις ἰσότης ὡς πρὸς τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν, ὅταν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκάτερου τῶν συζύγων δὲν ἐμφωλεύουσι τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, αἱ αὐτὰ ἔξεις, κ.λ.π. κ.λ.π. Ὁ μέγας Ἕλληνας δραματικὸς ποιητὴς Αἰσχύλος εἰς τὰς Ἰκέτιδας (142—43) λέγει: «δέδοται δ' Ἀρμονία μοιρ' Ἀφροδίτας ψεδυραὶ, τρίβοι τ' ἐρώτων».

Ἄλλὰ θὰ εἴπη τις κατὰ τὸν διάσημον ἠθικολόγον καὶ κοινωνιολόγον La Bruyère «πολλὰ πράγματα εἶναι διάφορα, ὄχι ὅμως καὶ ἀσυμβίβαστα». Πῶς θὰ καθορισθῶσι τὰ ὄρια τῶν δύο σφαιρῶν; Φρονῶ ὅτι κατὰ θεωρίαν τοῦτο τυγχάνει ἀδύνατον ἐν τῇ πράξει δέ μοι φαίνεται δυσχερέστατον.

Τὸ Πνευματικὸν δικαστήριον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς πρὶν

ἢ φθάση εἰς τὴν σημερινήν του μορφήν ἐξέδωκε διαζύγια διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν χαρακτήρων τῶν συζύγων. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1863—1887 ἐξέδωκε δέκα πέντε (15) τοιαῦτα διαζύγια· τῷ 1901 μόνον. Ἐν ἀπὸ δὲ τοῦ 1901—1910 οὐδὲν. Τῷ 1863 ἐπὶ παραδείγματι ἐξέδωκε διαζύγια διότι ὡς λέγει «κατέστη ὁ βίος ἀβίωτος» καὶ τοῦτο διὰ τὸν λόγον διότι ἡ γυνὴ ἦτο «ὀκνηρὰ καὶ μέθυσος»! Τῷ 1872 μεταξὺ αὐτῶν τοιούτων διαζυγίων ἐξέδωκε καὶ ἓν τὸ ὁποῖον παρουσιάζει σαφῶς τὴν περίπτωσιν τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἐνὸς μὲν τῶν συζύγων, ἤτοι τῆς μονομεροῦς συναίνεσεως· καὶ τοῦ ἄλλου τυγχάνει ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς. Ὁ ἀνὴρ ἐζήτει ἐπιβίωσιν καὶ εὐκρινῶς τὴν γυναικά του· ἦτο γνήσιος χριστιανός, ἔθετε τὸ ἰδεῶδες τοῦ καθήκοντος ὑπεράνω τῶν προσοπτικῶν φλογῶν τοῦ σωματικοῦ ἔρωτος· ἀλλ' ἡ γυνὴ δὲν ἤθελε τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἐθεώρει τὸν χαρακτήρα της ἀσυμβίβαστον μετὰ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀνδρός. Τὸ δικαστήριον «ἀπέδοσαν τῆς γνώμης τῆς γυναικὸς» προέβη εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ παρὰ τῆς συζύγου αἰτηθέντος διαζυγίου. Πάντως τούτου σημειωτέον καὶ τὸ ἐξῆς, ὅτι καὶ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις τῆς διαλύσεως τοῦ γάμου διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτήρος τὰς ἀναφερομένας ἐν τοῖς πρακτικοῖς Π. Δικαστηρίου πολὺ δύσκολον τυγχάνει τὸ νὰ διακρίνῃται ἐὰν τὸ διαζύγιον προήλθεν ἐξ ἀμοιβαίας συναίνεσεως ἢ ἐξ ἀποδοσῆς μονομεροῦς. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη παρουσιάσει ἐξῆς φαινόμενον· δεκτοῦ γεγονότος ὅτι ὁ κύκλος Γ (βλ. σελ. 174) ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ἐξεταζομένης περιπτώσεως (ἐκ τῆς ἀποδοσῆς) φαίνεται μᾶλλον κύκλος διαζυγίου ἐξ ἀμοιβαίας συναίνεσεως—τὸ διαζύγιον (πρωτότυπος λόγος διαζυγίου) διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς συντηρήσεως εἶναι διαζύγιον μονομεροῦς συναίνεσεως—ἐντὸς τοῦ κύκλου τούτου σχηματίζονται δεύτερος μικρότερος ὁμόκεντρος κύκλος, ὁ τῆς ἐκδόσεως διαζυγίων τῆ συγκαταθέσει τοῦ ἐνὸς μόνον συζύγου,

Μία ἐνστασις δύναται νὰ ἐγερθῇ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ· ὁ σύζυγος ἐπὶ παραδείγματι, ἐμμένει ἢ θέλει ἢ μᾶλλον παρουσιάζεται θέλων νὰ ἐμμένῃ ἐν τῷ συζυγικῷ βίῳ· πράττει ὅμως τοῦτο διότι ἔχει κακοῦργα ἐνστικτα, θέλει νὰ καταστῇ ὁ δῆμιος τῆς ἀτυχοῦς συζύγου του καὶ δημιουργεῖ διὰ τὴν γυναῖκα βίον κυριολεκτικῶς ἀβίωτον. Πῶς θὰ συμβιβασθῶσι μία ἀγρία καὶ μία ἡμερος φύσις; Τοιοῦτον παράδειγμα παρουσιάσθη πρὸ τοῦ Π. Δικαστηρίου τῷ 1867. τὸ δικαστήριον ἐξέδωκε τὸ διαζύγιον «διὰ τὴν ἀγρίαν καὶ ἀπάνθρωπον συμπεριφορὰν τοῦ συζύγου». Κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ συναίνεσις δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ μονομερῆς, καθότι διὰ τῶν πράξεών του ὁ ἀνὴρ ἀναιρεῖ πομπῶς τὴν ἐπὶ δικαστηρίου γεγομένην τυπικὴν ὁμολογίαν «ἐγὼ θέλω τὴν γυναῖκά μου». Τὴν τοιαύτην περίπτωσιν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ γαλλικὸς ἀστυκὸς κώδιξ ὅστις ἐν τῷ 231 ἄρθρῳ διαλαμβάνει· «οἱ σύζυγοι δύναται ἀμοιβαίως νὰ ζητήσωσι διαζύγιον ἕνεκα ἁμοτήτων καὶ κακῆς συμπεριφορᾶς (κακομεταχειρίσεως ἢ ὕβρεων)».

Τὸ ἀσυμβίβαστον τῶν χαρακτήρων καὶ ἐπομένως τὸ ἀβίωτον ἐνίοτε ἀποδεικνύεται διὰ σαφῶς ὀρισμένων ἐξωτερικῶν πράξεων, ὡς εἰς τὰς προμνησθείσας περιπτώσεις. Ὑπάρχουσιν ὅμως πλείσται περιπτώσεις, καθ' ἃς ὡς τοῦτο ὑπεδείχθη πρὸς προηγουμένην (σελ. 175), ἡ τοιαύτη ἀπόδειξις τυγχάνει ἀδύνατος, ὑπάρχει δὲ οὐχὶ σπανίως ὁ φόβος μὴ τὸ Δικαστήριον ἐμπέσῃ εἰς τὴν παγίδα τῆς συμπαιγνίας τεχνηέντως καλυπτομένην δι' ἄλλων προφάσεων. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ συμβῇ πρὸ πάντων παρ' ἐκείνων, οἵτινες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διαβλέπουσιν ἢ νομίζουσιν ὅτι διαβλέπουσιν ἐν τῷ γάμῳ κατὰ τὸν Ἕλληνα φιλόσοφον Δημόκριτον «πολλὰς ἀηδίας καὶ ἀφολκὰς ἀπὸ τῶν ἀναγκασιωτέων». Τῷ 1912 ὁ ἀριθμὸς τῶν διαζυγίων ἐν Γαλλίᾳ ἀνῆλθεν εἰς 14579 (κατὰ τὸ 1885 ἐξεδόθησαν μόνον 4123). Τὰ 11000 ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν λόγω τῆς κακῆς συμπεριφορᾶς τοῦ

συζύγου καὶ διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτήρος. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς πλείστας τῶν περιπτώσεων τούτων πρόκειται περὶ συμπαιγνίας. «Ἐν ταῖς χώραις λέγει ὁ Βυρθαυ ἐν αἷς ἐπιτρέπεται τὸ διαζύγιον τεχνάσματα διάφορα χρησιμοποιούμενα κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης ἀφεύκτως καταλήγουσιν εἰς τὴν ἐξ ἀμοιβαίας συναινέσεως διάζευξιν». (Ἠθικὴ κρίσις τῆς ἐποχῆς μας σελ. 433). Τὸ 1812 ἀπέδειξε περιτράνως τὴν ἀλήθειαν ταύτην διὰ τὴν χώραν του. Εἰς τὸ ἐξῆς τί θὰ συμβῆῖ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ σχετικῶς πρὸς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα;

Ἄν δὲ ὁ χριστιανὸς δικαστὴς ὁ ἐκλαμβάνων τὸν γάμον ὡς θεῖον θεσμὸν ὀφείλῃ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἐξ ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως διάζευξιν κατὰ πολλῶ μείζονα λόγον χρεωστὴ νὰ ἀρνήται τὴν ἐκ συγκαταθέσεως τοῦ ἐνὸς μόνου συζύγου διάζευξιν. Ἐὰν θελήσῃ νὰ ἐλευθεριάσῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, θὰ σταθῆ ἐπὶ ἐδάφους πολὺ ὀλισθηροῦ ἐντεῦθεν εὐχερῶς θὰ μεταπέσῃ εἰς τὸν ἐλεύθερον γάμον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν λεγομένην ἐλευθέραν ἔνωσιν. «Ὁ πλασιασμὸς τῶν λόγων τοῦ διαζυγίου συνεπάγεται λέγει ὁ πολὺς Dehorme, τὸν ἐλεύθερον γάμον καὶ ἐκεῖθεν ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἔνωσιν».

Ἡ περὶ τὴν διάζευξιν ἐπιδεικνυμένη εὐκολία τυγχάνει ἐναντίαν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν γένει. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀκραιφνοῦς ὀρθοδόξου πνεύματος ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ Ζ' ὁμιλίᾳ τῆς ἐρμηνείας τῆς πρὸς Εφεσίους Ἐπιστολῆς λέγει: «πάντα τὰ ἐλαττώματα τῶν γυναικῶν φέρειν τοὺς ἀνδρας προσέταξεν ὁ Θεός· μόνον μὴ ἔστω, φησὶ, πόρνῃ, ἢ γυνὴ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ φέρε ἐλαττώματα. Κἂν μέθυσος, κἂν λοιδόρος, κἂν λάλος, κἂν βάσκανος, κἂν πολυτελής, κἂν σπαθῶσα τὴν οὐσίαν, κοινωνὸν ἔχεις βίου». Οἱ λόγοι οὗτοι πολλῶ πλέον ἐφαρμόζονται εἰς τὰς γυναῖκας.

Καὶ ἂν βεβαίως δὲν περιορίσθημεν εἰς μόνον τὸν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ πατρὸς ἀναφερόμενον λόγον, ὡς καταδεικνύει ἡ Ἰουστινιάνειος Νομοθεσία, ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ προβαίνομεν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς διαζεύξεως, διότι οὕτω θὰ καταβιβάσωμεν τὸν γάμον — τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον — εἰς τὴν θέσιν ἀπλοῦ ἀστυκοῦ συμβολαίου. Σήμερον δὲ μεγάλοι νομομαθεῖς καίπερ μὴ ἔχοντες χριστιανικὴν περὶ γάμου ἀντίληψιν δὲν ἀποδέχονται τὸν θεσμὸν τοῦτον ὡς ἀποτελοῦντα κοινὸν ἀστυκὸν συμβόλαιον. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἤχθησαν ἐκ τῶν πολλαπλῶν καὶ σοβαρῶν οἰκογενειακῶν καὶ κοινωνικῶν συνεπειῶν τοῦ γάμου. Ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἀπεφάνθη τῷ 1907 κατὰ τὰς παραδόσεις αὐτῶ ὁ καθηγητὴς τοῦ ἀστυκοῦ καὶ ἐμπορικοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γενεύης σ. Louis Rehfus. Ὁ διάσημος δὲ καθηγητὴς τῆς Σορβόννης τῶν Παρισίων κ. Durkheim καίπερ λίαν φιλελεύθερος τάσσεται κατὰ τῆς ἐξ ἀμοιβαίας συναινέσεως διαζεύξεως.

Παρ' ἡμῖν, ὡς γνωστὸν, ὁ γάμος δὲν περιορίζεται εἰς τὸν σωματικὸν καὶ ὑλιστικὸν ἔρωτα, ὡς ἐξέλαβον αὐτὸν καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐδίδαξαν ὁ Victor Hugo ἢ Mme Georges Sand, κατόπιν ὁ Ibsen καὶ ἐσχάτως δύο διάσημοι δημοσιολόγοι οἱ ἀδελφοὶ Paul καὶ Victor Marguerite, καὶ ἐδίδαξαν λέγω ὅτι διὰ τὸν γάμον ὁ ἔρως τυγχάνει ἡ μόνη ὑψίστη θεότης «πρὸ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ὑποκλιθῶσι πάντες οἱ ἠθικοὶ καὶ κοινωνικοὶ λόγοι». Ὅχι δι' ἡμᾶς ὁ γάμος ἔχει καὶ ἰδεώδη, δημιουργεῖ καὶ ψυχρὰ ἐπιτακτικὰ καθήκοντα ἄσχετα πρὸς τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦτου ἢ ἐκείνου τοῦ αἰσθήματος. Ἐὰν τὰ σαρκικὰ πάθη καὶ τὰ φευγαλέα αἰσθήματα τοῦ ἔρωτος ἀπαιτοῦσι γάμον βραχύβιον καὶ ἐπομένως εὐδιάλυτον — ἐνὸς ἔτους διότι τὸ πλεον ταύτου προξενεῖ ἀηδίαν — ὡς περὶ τούτου ὁμιλεῖ ὁ πολὺς Μὰξ Νορδάου ἐν τῷ συγγράμματί του «κατὰ συνθήκην ψεύδη»,

τὰ ἀνθρωπιστικὰ καὶ χριστιανικὰ ιδεώδη τυγχάνουσι διαρκῆ καὶ μόνιμα καὶ ταῦτα καθιστῶσι τὸν δεσμὸν τοῦ γάμου ἰσχυρὸν καὶ ὑπὸ τινος ὅρου ἀρρηκτον. Οἱ ἐξετάζοντες τὸν γάμον μόνον ἀπὸ ἀπόψεως τῆς φύσεως (ἀορίστου λέξεως) ὡς ὁ Diderot ἢ ὅπως λέγομεν σήμερον ἀπὸ καθαρῶς ὑλιστικῆς ἀπόψεως κατ' ἀνάγκην χαλαροῦσι τὸν γαμικὸν δεσμὸν καὶ εἰς ἀπειρίαν περιπτώσεων διαβλέπουσι τὸ «ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτήρος». Ἐπαναλαμβάνουσι ἰδίως οἱ ἄνδρες τὴν ἐπιφάνειαν «δὲν ὑπάρχουν καλὰ γυναῖκες» εἶναι ἀνυπόφοροι» καὶ παρωδοῦσι τὰς φράσεις τοῦ La Bruyère «ὑπάρχουσιν ὀλίγαι γυναῖκες τόσοι τέλει ὥστε νὰ ἀποτρέπωσι τὸν ἄνδρα ἀπὸ τοῦ νὰ μετανοῇ ἅπαξ τοῦλάχιστον τῆς ἡμέρας διότι ἔλαβε μίαν, ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ θεωρῇ εὐτυχῆ ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἔχει καμμίαν».

Οἱ τὰ τοιαῦτα φρονούντες ἀπαιτοῦσιν ὄχι μόνον τὴν ἐξ ἀμοιβαίας συναινέσεως διάζευξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ μονομεροῦς συγκαταθέσεως. Οἱ προμνησθέντες ἀδελφοὶ Paul καὶ Victor Marguerite τῷ 1903 ὑπέβαλον εἰς τὴν Γαλλικὴν Βουλὴν αἴτησιν διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτησαν ὅπως ἐπιτραπῇ τὸ ἐξ ἀμοιβαίας συναινέσεως διαζύγιον συνάμα δὲ καὶ τὸ ἐκ μονομεροῦς συγκαταθέσεως ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει τὸ διαζύγιον θὰ ἐδίδετο μετὰ πύροdon τριῶν ἐτῶν (μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ ἡμέτερον τριετὲς διάστημα τῆς ἐγκαταλείψεως) ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνὸς μόνον συζύγου ὅταν ἢ θέλησι τῆς διαζεύξεως ἢ θέλῃ ἐκφρασθῆ τρεῖς φορές ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους. «Ἡ ἀμοιβαία συγκατάθεσις λέγουσιν εἶνε ἀνεπαρκής».

Πῶς δὲ θὰ ἀπαντήσῃ τις εἰς τὴν ἀποψιν ἐκείνην, καθ' ἣν τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτήρος, ὡς λόγος διαζυγίου, τυγχάνει παρ' ἡμῶν ἔθιμον καὶ ὅτι ἐπομένως εἶναι εἶδος τι σιωπηροῦ νόμου διὰ τὸ πλήρες καὶ ἀναμφισβήτητον κύρος τοῦ ὁποίου δὲν ἀπαιτεῖται ἄλλο παρὰ ἢ ἐπι-

κύρωσις διὰ γραπτῶ νόμου; Ὅτι τὸ ἔθιμον δύναται νὰ ᾖναι καὶ εἶναι πηγὴ δικαίου, τοῦτο τυγχάνει ζήτημα ἱστορικοφιλοσοφικόν. Παρ' ἡμῶν ὅμως τὸ οἰκογενειακὸν δίκαιον καὶ ἰδιαιτάτα τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὴν διάζευξιν πηγάζει κατὰ πρῶτον λόγον ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς παρουσίας μελέτης ἐλέχθη ἐκ θεοῦ δικαίου. Πλὴν τούτου τὸ ἔθιμον δὲν δύναται νὰ ἀνατρέπη, τὸ καθολικὸν πνεῦμα μιᾶς Νομοθεσίας, ὡς ἐπὶ τοῦ προκειμένου τυγχάνει τοιοῦτον τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα. Ἐν τοῖς Βασιλικαῖς Βιβλ. β' τίτλ. Α' μζ', νά λέγεται «τὸ μὴ μετὰ λογισμοῦ εἰσαχθὲν, ἀλλὰ κατὰ πλάνην καὶ συνήθειαν οὐ δεῖ κρατεῖν». Ἡ κατὰ τὸ 881 ἐπὶ πατριάρχου Φωτίου συνελθοῦσα ἐν Κων)πόλει σύνοδος ἀπεφάνετο «Οὐδὲν τὸ παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν τάξιν παρεισαχθὲν δύναται νὰ ἀναιρέσῃ τὰ κανονικῶς τεθεσπισμένα». Ἐπὶ πᾶσι δὲ παρατηρητέον καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ Πνευμ. Δικαστήριον καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐν γένει προβαίνει πολλάκις εἰς πράξιν τινα ὀρμωμένη οὐχὶ ἐκ τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκονομίας ὡς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ λέγεται. Τὸ Πνευμ. Δικαστήριον ἐπιτρέψαν τὴν διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτήρος διάζευξιν ἔπραξε τοῦτο κατ' οἰκονομίαν «συγκαταβάσει χρώμενον» «ἵνα μὴ τι χεῖρον γένηται» ὡς ρητῶς λέγει. Ἡ συγκατάβασις δὲ ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ ὀρθόδοξος κανονολόγος Νικόδημος Μιλάς, δὲν φέρει τὸν χαρακτήρα τῆς ἀναγκαιότητος καθ' ἑαυτήν· ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ἄδεια καὶ συγχώρησις τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ, δικαιολογουμένη ἐκ τῆς προσπαθείας τοῦ ἀποκροῦσθαι καὶ προλαβεῖν κακόν τι.

Δὲν ἀμφιβάλλω δ' ὅτι καὶ ἡ Ἐπιμελέτρια φιλόμουσος Σεβασμιότης, πρόεδρος τοῦ σημερινοῦ πνευματικοῦ Δικαστηρίου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, τὴν ἀνωτέρω ἀντίληψιν εἶχεν ὑπ' ὄψιν, ὅταν ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδρίᾳ τοῦ Σεβαστοῦ Δι-

καστηρίου ἐγνωμάτευσεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἐντελῶς καὶ ἀπολύτως τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτήρος ὡς λόγος διαζυγίου.

Τὸ κατ' ἐξαιρέσιν ὅμως, ἢ ὡς λέγομεν τὸ κατ' οἰκονομίαν γινόμενον δὲν ἀποτελεῖ ἔθιμον, δὲν δημιουργεῖ βάσιν νέου νόμου. Ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος ἐν τῇ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1864 ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει «ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις» ἕτερον ὅμως ἢ μετάθεσις νόμου προσωρινῶς καὶ ἐπὶ τῷ ὑποδειχθέντι ἤδη σκοπῷ γινομένη καὶ ἕτερον ἢ μετατροπὴ τῆς μεταθέσεως ταύτης εἰς θέσιν νόμου. Ὁ συγγέαν τὴν τοιαύτην πράξιν τῆς Ἐκκλησίας μας πρὸς τὸ ἔθιμον τῆς νομικῆς γλώσσης διαστρέφει καὶ αὐτὴν τὴν περὶ ἐθίμου ἔννοιαν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης καὶ αὐτὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν Νομοθεσίας. Ἴσως θὰ θελήσωσιν οἱ τινες νὰ δικαιολογήσωσιν τὴν ἐπέκτασιν τῶν λόγων τοῦ διαζυγίου ἐν γένει καὶ τὴν παραδοχὴν ὡς τοιοῦτου τοῦ ἀσυμβίβαστου τοῦ χαρακτήρος ἰδίᾳ προβάλλοντες τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν ἡθῶν.

Ἡ Νομοθεσία ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὑποχωρῇ εἰς ὅλας τὰς ἀτασθαλίας καὶ τὰς ἐξαρθρώσεις τῶν ἀτόμων καὶ τῆς κοινωνίας καὶ ταύτας νομιμοποιῶσα νὰ νομίζῃ ὅτι τὰς θεραπεύει. Τὸ ἠθικὸν ζήτημα δὲν εἶναι ζήτημα κοινωνικόν, ἀλλὰ τὸναντίον τὸ κοινωνικὸν ζήτημα εἶναι ζήτημα ἠθικόν. *quid leges sine moribus* ὡς ἀπεφάνθησαν ὁ τε Ziegler καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου καὶ ὁ σοφὸς Γάλλος F. Brunetière.

Κατ' ἐξαιρέσιν λοιπὸν καὶ εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις τὸ Π. Δικαστήριον οἰκονομία χρώμενον δύναται νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν διάζευξιν διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτήρος τῶν συζύγων. Πρὶν νὰ κατακλείσω τὴν παρούσαν μελέτην ὀφείλω νὰ σημειώσω καὶ τοῦτο γενικῶς ὅτι ἡ δημιουργία πολλῶν θυρῶν πρὸς ἐξόδον ἐκ τοῦ γάμου, θὰ παρομοιάσῃ αὐτὸν

τοῦτον πρὸς φρούριον κατάμεστον ρηγμάτων καὶ ἐπομένως ἐτοιμόρροπον.

Τὴν παρούσαν πρωτότυπον μικρὰν καὶ ἀτελῆ μελέτην μου ὑποβάλλων τῇ Ἐμετέρᾳ πατρικωτάτῃ μοι Σεβασμιότητι, παρακαλῶ αὐτὴν ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ ἀναγνώσῃ καὶ παραπέμψῃ ὅπου Αὐτὴ ἤθελεν ἐγκρίνη.

Ἐπὶ τοῦτοις διατελῶ μετὰ σεβασμοῦ

Ἐν Ἐδρινέ καποῦ, τῇ 13 Δεκεμβρίου 1918

πιστὸν ἐλάχιστον τέκνον

† Ὁ Σκοπέλου ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ¹

Τὴν παράδοσιν, ὅτι τὸ κατὰ Ἰωάννην Ι. Εὐαγγέλιον συνέτάξεν ὁ Ἀπ. Ἰωάννης — ὑποστηριζομένην ὑπὸ πλείστον ἀρχαίων μαρτυριῶν (Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρείας, Τερτυλλιανοῦ, Ὠριγένους, Ἐπιφανίου, Εὐσεβίου κτλ.), ὧν ἡ (περὶ τὸ 150) τοῦ Εἰρηναίου, ἄτε μαθητοῦ τοῦ Ι. Πολυκάρπου καὶ Παπίου, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναγκαζομένη μέχρι αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου — διετήρησεν ἡ Ἐκκλησία ἀπολύτως σχεδὸν² ἀκλόνητον καὶ ἀναμφισβήτητον μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τὴν παράδοσιν ταύτην ὑποστηρίζει ἰσχυρότατα καὶ αὐτὸ τὸ περιεχόμενον καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἐν λόγῳ Ι. Εὐαγγελίου. Ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ ἀριδύτως παρίσταται ἐν αὐτῷ γνώστης τῆς ἐπιτοπίας

1. Διὰ μακρῶν μετὰ ἐπιστημονικῆς ἐμβριθείας καὶ θερμῆς ἔχει γράψαι περὶ ἡμῶν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον ὁ καθηγητὴς τοῦ Μον. πανπιστημίου κ. Ε. Ζολώτας (Ἔκδομα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν. Εὐαγγέλιον τ. Ι).

2. Ἀφρητικοὶ τινες τοῦ Β' αἰῶνος ὑπερμεσοῦντος, ἐπικληθέντες Ἀλαγοὶ διὰ τὴν ὄψιν αὐτῶν ἐπέφρασαν τῆς περὶ Λόγου διδασκαλίας τοῦ Ἰωάννου ἐπιδοκῶν τὴν συγγραφὴν τοῦ Εὐαγγελίου τούτου τῷ Κορίνθῳ ἀφρητικῷ συγγράμῳ τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλ' εἰς τοῦτο πρόήχθησαν οὐχὶ ἐξ ἱστορικῶν λόγων, ἀλλ' ἐκ δογματικῶν προκαταλήψεων.

γλώσσης (πρβλ. Α' 38. 41. 32. Θ' 7 κτλ.), τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων (πρβλ. Β' 6. Δ' 9, ΣΤ' 41 κτλ.), τῆς τοπογραφίας τῆς χώρας καὶ δὴ εἰδικώτερον τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ (πρβλ. Ε' 2, ΓΑ' 18, ΙΗ' 1 κτλ.), αὐτόπτης μάρτυς τῶν ἐκτιθεμένων γεγονότων (πρβλ. ἰδίῳ Α' 14, ΙΓ' 35, ὡς καὶ ΚΑ' 24), καὶ ἅμα ὡς εἰς τῶν Ἀποστόλων (ὡς δῆλον ἐκ τῶν παρατιθεμένων ἐκάστοτε σκέψεων, αἰσθημάτων καὶ λόγων, τῶν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν Ἀποστόλων ἀνταλλασσομένων, ἐκ τῶν λόγων τῆς τοιαύτης ἢ ἄλλης ἐνεργείας τοῦ Ἰησοῦ (ΣΤ'), τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ κλπ.), καὶ δὴ καὶ ὡς εἰς τῶν τριῶν κορυφαίων Ἀποστόλων, ὁ υἱὸς τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέου Ἰωάννης (ὡς δῆλον ἐκ τῆς παρασιωπήσεως (Α' 41—42), ἢ παρακεκαλυμμένης μόνον μνείας ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ (ΙΓ' 13, ΙΘ' 35 ΚΑ' 2), καθ' ὃν χρόνον ἀναγράφει οὗτος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὠρισμένως καὶ ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα τῶν Ἀποστόλων καὶ ἄλλων προσώπων — ὡς καὶ ἐκ τῆς μνείας Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ διὰ τοῦ ψιλοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἀνευ προσδιορισμοῦ (ὁ βαπτιστῆς) ὡσεὶ παρελκοντος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν ἄλλων Ι. Εὐαγγελιστῶν.

Παρὰ πάντα ταῦτα, παρὰ πάντας τοὺς ἀνω ἐξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς λόγους, τοὺς συνηγοροῦντας καὶ ὑποστηρίζοντας τὴν συγγραφὴν τοῦ παρόντος Ι. Εὐαγγελίου ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Ἰωάννου, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἡμφεσβητήθη καὶ ἔτι καὶ νῦν ἀμφισβητεῖται ἰσχυρῶς ἢ γνησιότης τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου. Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀρνούμενων τὴν γνησιότητα αὐτοῦ ταύτην ἀντιλοῦνται αὐθις ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐν λόγῳ Ι. Εὐαγγε-

λίου. Καί ὡς πρὸς μὲν τὰ πρῶτα ἀμφισβητεῖται ὁ ἀποστολικὸς χαρακτῆρ καὶ ἡ ἀξιοπιστία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ἅτε ἀνακυπτούσης μόλις κατὰ τὴν δευτέραν ὑπερμεσοῦσαν ἑκατονταετηρίδα, ὡς πρὸς δὲ τὰ δεύτερα διατυποῦται ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ περιεχόμενον καὶ ὁ χαρακτῆρ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου καθ' αὐτό τε καὶ ἐν ἀναφορᾷ εἰς τὰ τρία πρῶτα (τὰ Συνοπτικὰ ἐπικαλούμενα), εἶνε τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ εἶνε δυνατόν νὰ ἀποδώσῃ τις αὐτὰ εἰς τὸν Ἀπόστολον Ἰωάννην.

Ἄλλ' ἐρρήθη ἤδη, ὅτι προκαίμενου λόγου περὶ τῆς Ἐκκλ. παραδόσεως αὕτη ἀπὸ τοῦ Εἰρηναίου δύναται διὰ τοῦ Ι. Πολυκάρπου καὶ Παπίου ν' ἀναχθῆ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου, εἶνε δ' ἅμα ἐντελῶς ἀπίθανον, ὅτι ὁ Εἰρηναῖος καὶ οἱ σύγχρονοί αὐτοῦ καὶ οἱ κατόπιν πατέρες καὶ Ἐκκλησι. συγγραφεῖς ἐδημιούργησαν οἰκοθεν ἢ ἀπεδέξαντο ἀβασανίστως ἀβάσιμον ὄλωσ παραδόσιν.

Τὰ εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν ἰδιόζοντα χαρακτῆρα τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἐπιχειρήματα τῶν ἀρνούμενων τὴν γνησιότητα αὐτοῦ πολλῆς ἀναμφισβητήτως προσοχῆς ἀξία, ὡς δῆλον καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτε ἤδη Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς διέστειλε τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον τῶν τριῶν πρώτων, χαρακτηρίσας αὐτὸ ὡς «πνευματικόν» — δὲν εἶνε οὐχ' ἥττον τοιαῦτα, ὥστε νὰ κλονίσωσι τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησιαστ. παραδόσεως. Διότι καὶ ἡ ὑψηλοτέρα πολλῶ καὶ βαθυτέρα ἐκτίμησις ἐν αὐτῷ καὶ παράστασις τοῦ προσώπου καὶ τῶν λόγων καὶ ἔργων τοῦ Χριστοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ἐν ἀναφορᾷ εἰς τοὺς Συνοπτικοὺς διαφοραὶ αὐτοῦ (οἷον, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐνδιατρίβει εἰς τὴν ἐν Ἱερουσαλήμ πρὸ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων δρᾶσιν τοῦ Κυρίου, οἱ δὲ περὶ τὴν ἐν Γα'

λιλαίᾳ πρὸ τοῦ κοινοῦ κυρίως Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὅτι μέγιστον μέρος τοῦ Εὐαγγελίου αὐτοῦ ἀφιεροῖ εἰς λόγους καὶ θεωρητικὰς διδασκαλίας, οἱ δὲ εἰς ἔργα καὶ πρακτικὰς διδασκαλίας, ὅτι φαίνεται ἔχων ὑπ' ὄψει τρία ἔτη δημοσίου τοῦ Κυρίου ἀνεργείας, οἱ δὲ ἐν μόνον κλπ.) εἶνε βδεκτικαὶ ἀπαρκοῦς καὶ ἱκανοποιητικῆς ἐξηγήσεως, ὅταν ληφθῆ ὑπ' ὄψει τὸ μὲν ἢ ἀρχαία ἐπίσης παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἔγραψε μετὰ τοὺς Συνοπτικοὺς καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶχεν ὑπ' ὄψει αὐτοῦς— ὡς τοῦτο σαφῶς δῆλον ἐκ τινων σημείων τῶν Εὐαγγελικῶν αὐτοῦ διηγήσεων (ΙΑ'. 1. 2. κλπ.)—, τὸ δὲ ὅτι ὡς ἐξόχως ἠγαπημένος μαθητῆς τοῦ Κυρίου καὶ διὰ τὴν φυσικὴν δεξιότητα ἐνεβάθυνε κάλλιον εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, καὶ ἠδυνήθη εἶπερ τις καὶ ἄλλος νὰ διατηρήσῃ ἀσφαλῶς ἐν τῇ μνήμῃ τὰ ἀθάνατα Ἐκείνου λόγια. Ἐπὶ τούτοις γράφων ὁ Ἰωάννης ἐν χρόνοις ἀπωτέροις καὶ μεταξὺ προσώπων καὶ πραγμάτων διαφόρων (κατὰ τὴν παράδοσιν ἔγραψεν οὗτος ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἀπέβλεπε πρὸς ἄλλα, γράφων πρὸς καταπολέμησιν διαφόρων αἰρετικῶν), εἰκὸς ὅτι θὰ ἦντλει ἐκ τῆς ἀκνωτότου (ΚΑ'. 25) ἀποστολικῆς παραδόσεως ὅτι ἀνταπεκρίνεται κάλλιον πρὸς νέας περιστάσεις καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου, συμπληρῶν ἅμα οὕτω καὶ ἀπαρτιζῶν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοφωτοῦ, τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων Εὐαγγελιστῶν παραδοθεῖσαν.

Ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Ἰωάννου συγγραφῆς τοῦ Δ' Εὐαγγελίου προβάλλεται καὶ τὸ ἀβάσιμον διήθεν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως περὶ διαμονῆς τοῦ Ἰωάννου ἐν Ἐφέσῳ, διότι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατρίβων παρίσταται γράψας τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης. Δύο χωρία, ὧν τὸ μὲν παρὰ Γεωργίῳ τῷ

Ἄμαρτωλῶ, τὸ δὲ οὐ πρὸ πολλοῦ ἀνευρεθὲν παρὰ Φιλίππου τῷ ἐκ Σίδης ἀποδίδουσι τῷ Παπία εἶδῃσιν, καθ' ἣν καὶ ὁ Ἄπ. Ἰωάννης, ὃν τρόπον καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰάκωβος ἀνῆρέθησαν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Ἐντεῦθεν συμπεραίνουσι, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἀπέθανεν πρῶτως ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ὅτι ἡ παράδοσις περὶ διαμονῆς, θράσεως, θανάτου καὶ ταφῆς αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀληθεύουσα. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἡ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀναρρῆσις τοῦ Ἰωάννου δὲν ἀποκλείει ὅλως τὴν ἐν Ἐφέσῳ διαμονὴν αὐτοῦ εὐδῆλον. Ὅτι δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παπίου περὶ μαρτυρικοῦ θανάτου καὶ τοῦ Ἄπ. τούτου ἠδύνατο νὰ ἀντιπαρέλθῃ ἡ ἀρχαιότης, ἐχομένη τῶν παραδόσεων τῆς ἐν Ἐφέσῳ διαμονῆς καὶ τελευτῆς ἐνταῦθα τοῦ Ἰωάννου δὲν φαίνεται ποσῶς πιθανόν. Ἀμφιβολίαν περὶ τῶν εἰδήσεων Φιλίππου τοῦ ἐκ Σίδης καὶ Γεωργίου τοῦ Ἄμαρτωλοῦ ὡς ληφθειῶν παρὰ τοῦ Παπίου γεννηθῆ δικαίως ὁ τρόπος τῆς παραδόσεως αὐτῶν ὑφ' ἑκατέρου τῶν ἱστορικῶν³⁾ καὶ ἡ χρῆσις διὰ τὸν Ἰωάννην τῆς μεταγενεστέρας ἱππωνυμίας Θεολόγος τούτων τῶν λόγων ἔνεκα διακεκριμένοι θεολόγοι θέτουσιν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν γνησιότητα τῆς ἀνω ρηθείσης εἰδήσεως τοῦ Παπίου, ὑπολαμβάνοντες ἔνιοι μὲν αὐτῶν διάφορον παρὰ Παπία ἀνάγνωσιν,⁴⁾ ἄλλοι δὲ ὅτι ἀφορμὴν εἰς τὴν τοιοῦτότροπον εἶδῃσιν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ἡ πρόρρησις τοῦ Χρι-

3. «Παπίας ἐν τῇ δευτέρῳ λόγῳ λέγει, ὅτι Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὑπὸ Ἰουδαίων ἀνῆρέθησαν» Φιλ. δ ἐκ Σίδης. «Παπίας . . . ἀτάπτης τούτου γινόμενος ἐν τῇ δευτέρῳ λόγῳ τῶν κυριακῶν λόγων φάσκει ὅτι ὑπὸ Ἰουδαίων ἀνῆρέθη» Γεώργιος ὁ Ἄμαρτωλός.

4. Οὕτως δ' Ἄθ. Harnack (ἐν τῇ χρονολογίᾳ τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς φιλολογίας μέχρις Εὐσεβίου 1 σελ. 666) στοιχῶν τῷ Lightfoot εἰκάζει, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον εἶχεν ἀρχικῶς παρὰ Παπία οὕτω πως «Παπίας

στοῦ (Μάρκ. Γ' 39), ἣν ἠρμήνευσεν μὲν ὁ Ὁριγένης, ὡς πληρωθεῖσαν διὰ τῆς εἰς Πάτμον ἐξορίας, ἔδει δ' ὁμοῦ πιθανῶς κατ' ἄλλους, ὅπως πληρωθῆ τὸν αὐτὸν καθ' ὃν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀνδρέου τρόπον⁵⁾.

Ἰκανοὶ τῶν μὴ ἀποδεχομένων τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄπ. Ἰωάννου συγγραφὴν τοῦ παρόντος Εὐαγγελίου ἐπιχειροῦσι νὰ ἀνεύρωσι τὸν συγγραφέα αὐτοῦ ἐν ἑτέρῳ τινὶ Ἰωάννῃ, τῷ πρεσβυτέρῳ καλουμένῳ. Ἀφορμὴν εἰς τὴν γνώμην ταύτην παρέχει χωρίον τοῦ Παπίου ἐκ τῶν «Κυριακῶν λογίων ἐξηγήσεων» αὐτοῦ, ἐν ᾧ παρίστανται διαστελλόμενοι Ἰωάννης ὁ Ἀπόστολος καὶ ἕτερός τις Ἰωάννης ὁ πρεσβύτερος, ὃν ὁ ἕτερος εἶη ἔτι καθ' ὃν χρόνον ἔγραψεν ὁ Παπίας. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον διασωθὲν ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου (Ἐπιπλησ. Ἱστορ. III 39) ἔχει ὡς καὶ ἐξ οὗ καὶ παρηκολουθηκῶς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἔλθοι, τοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἀνέκρινον λόγους, τί Ἀνδρέας ἢ τί Πέτρος εἶπεν ἢ τί Φίλιππος, ἢ τί Θωμᾶς ἢ Ἰάκωβος ἢ τί Ἰωάννης ἢ Ματθαῖος, ἢ τις ἕτερος τῶν τοῦ Κυρίου Μαθητῶν, ἃ τε Ἀριστίων καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης λέγουσιν». Χρῆσιν τοῦ χωρίου τούτου πρὸς ἀνάλογον σκοπὸν ἀποιήσατο ἤδη ὁ Εὐσεβίος. Κατὰ τὴν παρ' αὐτῷ (Ἐκκλησ. Ἱστορ. VII 25. 16) μαρτυρίαν Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐφέροντο ὑπ' αὐτοῦ ὑπάρχοντες ἐν Ἐφέσῳ δύο τάφοι τοῦ Ἰωάννου, ἐντεῦθεν δὲ συνεπέβαινεν ὁ Διονύσιος, ὅτι ὑπῆρξαν καὶ δύο Ἰωάνναι

φάσκει ὅτι Ἰωάννης μὲν ὑπὸ τοῦ Ρωμαίων βασιλέως καταδικάσθη εἰς Πάτμον (ἢ Ἰωάννης μὲν ἐν Πάτμῳ ἐμαρτύρησεν), Ἰάκωβος δὲ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀνῆρέθη.

5. A. Schoefer, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Κ. Α. σ. 258.

ἐν Ἐφέσῳ, ὃν ἐκότερος συνέγραψεν, ὁ μὲν (ὁ ἀπόστολος) τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ δὲ (ὁ πρεσβύτερος) τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἡ ὑπόθεσις Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρέως δὲν στηρίζεται ἐπὶ ἀσφαλοῦς βάσεως εἶναι φανερόν. Διότι καὶ δεδομένου ὅτι ἡ ἐπ' αὐτοῦ παράδοσις («δύο ἐν Ἐφέσῳ γενέσθαι μνήματα καὶ ἐκότερον Ἰωάννου νῦν λέγεσθαι») ἦτο βέβαιος οὐδαμῶς ἀποκλείεται ἡ περίπτωση καθ' ἣν ἐκότερον τῶν ἐν λόγῳ μνημάτων ἡξίου ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὅτι ἦτο ὁ γνήσιος τάφος τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ ὅτι καθ' ἀκολουθίαν ὁ λόγος περὶ δύο τάφων, ἀμφισβητούτων ἀλλήλοις ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον⁶). Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Παπίου δὲν ἐξάγεται ἀναγκαίως ἡ ὑπαρξίς δύο διαφόρων προσώπων, φερόντων τὸ αὐτὸ ὄνομα εἶνε ἐπίσης φανερόν. Διότι ἐκότερον τῶν ἐν λόγῳ προσώπων χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ Παπίου διὰ τῆς αὐτῆς προσωνομίας (πρεσβύτερος), καὶ δεύτερον διότι ἡ ἐπανάληψις τοῦ ὀνόματος (ἐν τῇ δευτέρῳ μάλιστα μνείᾳ μετὰ τῆς χρήσεως τοῦ λέγουσιν (ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀριστίων), ὡσεὶ ἔζη ἔτι τὸ περὶ οὗ λόγος πρόσωπον (ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης) καθ' ὃν χρόνον ἐν τῇ πρώτῃ μνείᾳ κεῖται τὸ εἶπεν, ὡσεὶ ὁ λόγος περὶ τεθνεώτος) δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ὡς δηλοῦσα καὶ διπλὴν, ἔμμεσον καὶ ἀμμεσον ἀντιλήσιν ὑπὸ τοῦ Παπίου πληροφοριῶν παρὰ τοῦ ἀπ. Ἰωάννου, ἢ τὴν ἀνάδειξιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀριστίωνος, ὡς τῶν κυριωτέρων

6. O P. Folino ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ αὐτοῦ εἰς τὴν Κ. Α. σ. 185 σημειοῦται, ὅτι κατὰ τὴν γενομένην ἐπιτῆ ἐνακοίνωσιν τοῦ ἡγέτου τῶν Ἀδελφουγγικῶν ἀνακαφῶν ἐν Ἐφέσῳ ἀποκλείεται ἡ ὑπαρξίς δύο τάφων τοῦ Ἰωάννου ἐν Ἐφέσῳ.

πηγῶν τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἄλλὰ καὶ δοθέντος, ὅτι ἐκ τοῦ ἄνω χωρίου τοῦ Παπίου νοοῦνται δύο πρόσωπα, οἱ λόγοι οἱ συνηγοροῦντες ὅπως ἀποδοθῇ ἡ συγγραφή τοῦ Δ' Εὐαγγελίου εἰς τὸν πρεσβύτερον Ἰωάννην, οὐχὶ δὲ εἰς τὸν ἀπόστολον, συμφυρὰ τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, οὐδαμῶς κλίνουσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν πλάστιγγα. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶνε αὐτοὶ ἐκείνοι, οἵτινες προσάγονται καὶ ὑπὸ τῶν ἀποδεχομένων ὡς ζήσαντα ἐν Ἐφέσῳ ἕνα μόνον Ἰωάννην, οὐχὶ δ' ὅμως τὸν ἀπόστολον, ἀλλὰ τὸν ἄλλοθεν ἄγνωστον πρεσβύτερον, μεθ' οὗ πεπλανημένως συνεχύθη ὁ ἀπόστολος καὶ εἰς ὃν καὶ κατὰ τὴν γνώμην ταύτην ἀνήκει ἡ συγγραφή τοῦ Δ' Εὐαγγελίου. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶνε ἡ ἀπό τε τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν λόγων φαινομένη μεταγενεστέρα συγγραφή τοῦ Δ' Εὐαγγελίου. Ἄλλὰ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς κατὰ τὴν παράδοσιν μακρᾶς βιοτῆς τοῦ ἀπ. Ἰωάννου, τῆς ἐν βαθεῖ γῆρα τελευτῆς αὐτοῦ (ἐπὶ Τραϊανοῦ ἦτοι 97—107)⁷, οἱ λόγοι οὗτοι ἀποβάλλουσι τὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα αὐτῶν.

Λέγεται νὰ μνημονευθῶσι παντοῖαι νεώτεραι ὑποθέσεις περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ὃν οὐδεμία ἐπιλύει τὰς δυσκολίας τοῦ ζητήματος ἰκανοποιητικῶς πως, ὡς δῆλον καὶ ἐκ τῆς πολλαπλότητος καὶ ποικιλίας αὐτῶν. Κατὰ τὰς θεωρίας ταύτας ἀπάσας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀρθολογιστικῶς τὸ ἐν λόγῳ ἱερὸν Εὐαγγέλιον συνέγραψαν μαθηταὶ τοῦ ἀπ. Ἰωάννου ὑπὸ ἀμμεσώτερων ἢ ἀπωτέρω ἐπιδράσιν αὐτοῦ ἢ ἀγνωστος χριστιανὸς τοῦ Β' αἰῶνος. Ὡς πρὸς δὲ τὸ περιχόμενον τοῦ Εὐαγγελίου τοῦτο κατὰ τινὰς ἐν ὄλῳ ἢ ἐν

7. Εἶρην, κατὰ Αἴρια, II 29, III 3. 4.

μέραι αντιπροσωπεύει αποστολικήν παράδοσιν, κατ' ἄλλους εἶνε τοῦτο (οἱ λόγοι ἴδιαι καὶ αἱ διδασκαλῆαι) ἐλευθερον προῖδν τοῦ συγγραφεως, εὐρισκομένου ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τούτων ἢ ἐκείνων τῶν καθαρῶς χριστιανικῶν ἢ καὶ μὴ ἰδεῶν. Τὸ περιεχόμενον τοῦτο ἄλλοι τινὲς διασπῶσιν εἰς τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα, ἀνήκοντα τῇ Ἰωάννῃ, καὶ εἰς μεταγενέστερα στρώματα, ἐν ἧ πλείονα, συναποτελέσοντα τὸ ὅλον. Εἰς τὰ στρώματα ταῦτα ἄλλοι προσδίδουσι τὸν χαρακτήρα διαφόρων παραδόσεων συγχευθεισῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὑπὸ ἐνὸς καὶ μόνου συγγραφέως. Εὐδηλον, ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ θεωρίαι τείνουσι κυρίως εἰς τὴν ὑπονόμισιν τοῦ κύρους καὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ παρόντος Εὐαγγελίου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὑπὲρ τῆς θεότητος τοῦ Ἰ. Χριστοῦ ἱσταμένου καὶ ἐμφανῶς καὶ διακρυσταίνουσα ταύτην ἀνακηρύττοντος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει καθ' ἣν ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Ἰωάννου συγγραφή τοῦ ἐν ἐν λόγῳ Ἰ. Εὐαγγελίου δὲν θεωρηθῆ ὡς τελειῶς ἀποδεδειγμένη, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει καθ' ἣν τὸ παρὸν Ἰ. Εὐαγγέλιον ἀποστερηθῆ τῆς ὑπερόχου ταύτης τιμῆς καὶ τοῦ κύρους, οὐδαμῶς διὰ τοῦτο κλονίζεται καὶ ἡ ὑπέροχος σημασία καὶ σπουδαιότης αὐτοῦ, ὡς τοῦ κατ' ἐξοχὴν στυλοβάτου τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς πρωϊμωτάτης ἀγαγνωρίσεως καὶ χρήσεως αὐτοῦ ὡς κανονικῆς καὶ ἀνεγνωρισμένης πηγῆς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν αἰρετικῶν τοῦ α' ἢ ἡμίσεος τῆς Β' ἐκατονταετηρίδος (Βασιλείδης καὶ οἱ ὄπαδοι αὐτοῦ, Ὀφίται, Ναασηνοί, κλπ.).

II. Κοινωνῆς

Ἐπεὶ οὖν Μ. Ι. ΓΕΛΕΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΗΣ ἘΚΚΛΗΣ. ΛΗΘΕΙΑΣ,

Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΜΗΝ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΚΗΡΑ

ΣΥΝΑΡΜΟΝΗ ΜΟΝΟΝ ΕΤΗΣΙΑ ΔΙΠ. ΟΘΩΝ. ΛΤΟ (2)

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΘΟΣ

ΕΝ Τῷ ΔΡΑΜΑΤΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ *

Οἱ περὶ τὴν ποίησιν τῶν δραμάτων ἐξοχοὶ ἀναδειχθέντες καὶ τὰ ἀθάνατα τῆς τέχνης ταύτης πρότυπα καταλιπόντες ἑκάστῳ ποιήματι ὑποβάλλουσι μίαν τινὰ ἀρχουσαν ἰδέαν, καὶ περὶ ταύτην ἐξυφαίνοντες ἅπαντα τὰ μέρη καὶ ἀπάσας τὰς πράξεις ἀπεργάζονται ἐν ὅλῳ. Εἶναι βεβαίως τὰ θεῖα οὕτως ἀπαραμίλλα καὶ ἀσύμβλητα, ὥστε καὶ τὰ ἐξοχώτατα νομιζόμενα ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τεχνουργημάτων, παραβαλλόμενα πρὸς ἐκείνα οὐδὲ ὡς στοιχειωδέστατα ἀπομιμήματα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἔχει τὴν ἀρχὴν, δὲν ἀποκλείεται πᾶσα ἀναλογία μεταξὺ τῶν ἐνεργημάτων ἀμφοτέρων, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι πάντῃ εἰκάσια ἢ μὲν παραβολὴ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς μέγα τι θέατρον, ὃ δὲ χαρακτηρισμὸς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ὡς τινος ὑπερφυσικοῦ δράματος, ἔχοντες τὴν ἰδίαν ἀρχουσαν ἰδέαν, τὰς ἰδίας περιπετείας καὶ περιπλοκάς, τὰς ἰδίας καὶ παραδέσεις καὶ λύσεις, καὶ παρὰ

(*) Τὰ ἐκ' ἐπιπέρας σηματούμενα εἶναι τῆς Συντάξεως.